Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... гарана | № 242 (17365) | 1986 оной октябриин 21, вторник | Сэн 3 мүн.

АГУУЕХЭ ОКТЯБРИИН СОЦИАЛИС РЕВОЛЮЦИИН ... ЖЭЛЭЙ ОЙДО ЗОРЮУЛАГДАҺАН КПСС-эй ЦК-гай

УРЯАНУУД

... Октябриин социалис революциин 69 жэлэй ой болтогой!

... Октябрьда алдар соло!

... мүнхэдөө хүсэн түгэс революционно һургаал — ...ленинизм мандаха болтогой!

...брийн суртал һургаалнуудай болон ажал хэрэгүү... ...гашагүй байлгын эрхэ нүхэсэл — бүхы үеын совет революционно уг залгамжалга бэхижэг лэ!

...эт обществын хүтэлбэрилхы болон ...эглүүлхы хүсэн ... Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

...эмэришэн ангиин, колхозно таряашадай болон ара... ...интенциин эбдэршэгүй бата холбоон мандаха бол...

... Союзай арадуудай аха дүүгэй таһаршагүй бэхи ...аан мандаха болтогой!

... болон арадай нэгэдэл хүгжэн бэхижэг лэ!

... Союзай ажалшад! Оролдосотой, үнэн шудар... ...араа КПСС-эй XXVII съездын түүхэтэ шиидхэбэри... ...бодотоор бэелүүлэе!

...эдүүдэй ороной эрхэтэд! Шэнэдхэн хубилалга — ...үн бүхэнэй хэрэг мүн! Экономикодо, нийтын ажа... ...бүхы һалбаринуудта революционно хубилалтануу... ...эхитэйгээр бэелүүлэгты!

...мунистнууд! Ажалша бэрхэ, дэлгэр һайхан сэдь... ...илгын хубиин жэшээгээрээ КПСС-эй XXVII съездын зорилгонуудые бэелүүлгэдэ ажалшадые элсүүлэн ...гты!

...комолшууд болон залуушуул! Хурдадхалгын зо... ...ые шиидхэлгэдэ зоримгойгоор, эдэбхитэйгээр, шэ... ...эрмэлзэлтэйгээр хабаадагты!

...эй XX съездые нэрэтэй солотойгоор угтагты!

...о патриот, эсэшэ сусашагүй ажалша, оролдосо... ...эк эхэ — совет эхэнэртэ нэрэ хүндэ, алдар соло!

...иин, дайнай болон ажалай ветерануууд! Комму... ...эрэгэй түлөө эдэбхитэй тэмсэлшэдэй зэргэдэ саа... ...дабшагты!

... Союзай ажалшад! Социалис мурысөө хүг... ...агшаа дабшалтын эршэ дэлисые дээшэлүүлэгты, ...амарха, хайхарамжагүй ябадалые усадхан зайсуу...

...ой түсэбтэ даабаринуудые дүүргэе! Арбан хоёр... ...тэ табан жэлдэ һайн эхи табия!

...ой ажалшад! Ажалай бүтээсэ оролдосотой нэтэ... ...эшэлүүлэгты! Энээнэй тула коллектив бүхэндэ, ху... ...газар бүхэндэ али бүхы нөөсэнүүдээ хэрэглэгты!

...ан түргэнөөр, шэн габьяатайгаар хүдэлдэг, хуу... ...о гуримуудые, заншалнуудые зоримгойгоор усад... ...дбэрийн түрүүшүүлдэ, новаторнуудта алдар соло!

...ай ажахын ажалшад! Продукциин эрхим шанарай ...ет эд хэрэглэлэй нэрэ хүндын түлөө тэмсэгты! ...о талаараа гээгдэлдэ ороһон юумэ, голодоһо гар... ...идамтайгаар зайсуулан сарагты!

...шад! Гамтай нарин, мүн үрилтые усадхан зай... ...үлөө тэмсэлдэ эрилтэ ехэтэй байгты, алмалта арь... ...гуримые наринаар сахигты!

...мышленна предприятинуудай, колхоз, совхозуудай ...Ажахын тоосоое, хамтын подрядые үргэнөөр нэб... ...! Ажалай эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө эдэбхи үүс... ...ты, харюусалгатай байгты, бэеэ дааган ажаллаг...

...нтэд, инженернүүд, конструкторнууд болон ухаа... ...ашад! Совет эрдэм наукые хүгжөөгты, тон шэнэ, ...эрэ эрхим һайн техникэ болон технологи зохёожо ...тын түлөө эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэгты!

...ина бүтээгшэд! Таанад эрдэм-техникын дэбжэлтые ...эн түлөө тэмсэлшэдэй түрүү зэргэдэ дабшанат. ...эхэ ехэтэй, найдамтай һайн машина, түхеэрэлгэ... ...ёожо бүтээхэ гээшэ таанадай уялга мүн!

...мышленностиин хүдэлмэрилэгшэд! Шэнэ, түрүү ...эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгты, тэрэниие ашаг үрэ ...э хэрэглэгты!

...ин, газай, нүүрһэнэй болон металлургическа про... ...остиин ажалшад! Түлишын, түүхэй эдэй болон ма... ...эй талаар экономикын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые ...аар хангагты!

...ическэ индустриин хүдэлмэрилэгшэд! Арадай ажа... ...э нэбтэрүүлгын хэмжээе оролдосотойгоор дээшэ... ...Түрүү һайн зүйлэй продукци үйлэдбэрилгые үр...

...ет барилгашад! Үйлэдбэриин ба социальна һалба... ...объектнүүдые һайн шанартайгаар, болзоортонь ...

...ын комплексын ашаг үрые дээшэлүүлэгты!

...нспортын хүдэлмэрилэгшэд! Ороной транспортна ...тодо нарин хүдэлмэриие хангагты! Арадай ажа... ...а таһалгаряагүйгөөр зөөгты!

...ропромышленна комплексын ажалшад! Ороноо ...ээр хангалгые һайжаруулагты! Газар таряалангай болон фермэнүүдэй ашаг шэмые дээшэлүүлгын найдамтай эрхэ нүхэсэл болохо түрүү технологи үргэнөөр хэрэглэгты!

29. Арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэд! Ургажа ябаа үетэниие һургалгые, коммунис ёһоор хүмүүжүүлгые наринжуулан һайжаруулагты!

30. Элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэд! Совет хүнүүдэй элүүр энхые сахин хамгаалга таанадта найдан даалгаданхай! Хүдэлмэриингөө шанарые, харюусалгаяа дээшэлүүлэгты! Архидалгагүй ажабайдалые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгты!

31. Худалдаа наймаанай болон нийтын эдеэ хоолой, хүн зоной ажаһуудал хангалгын албанай болон коммунальна ажахын хүдэлмэрилэгшэд!

Таанадай хүдэлмэриһөө хүнүүдэй урма сэдьхэл дулдыдаг! Хүн зониие хангалгын мүнөөнэй ёһо гуримуудые эршэмтэйгээр хүгжөөгты! Хүн зониие хангалгын соёл болбосоролые дээшэлүүлэгты!

32. Соведүүдэй Ороной эрхэтэд! Обществодо экономическа ба моральна гарза хохидол ушаруулдаг, совет хуули ёһонуудые хазагайруулдаг хүнүүдтэ эсэргүүсэн эбсэшэгүйгөөр тэмсэгты! Хайша хэрэг ябадалтай, архидалгатай, ажал хэнгүй, олзо ололготой эсэргүүгээр эрид шууд тэмсэгты!

33. Захиргаанай хүдэлмэрилэгшэд! Ажал хэрэгые тодо наринаар, һайнаар эмхидхэгты! Хүдэлмэриин ёһо гуримые, онол аргануудые һайжаруулагты, албан хойрог ябадалые, албан зургаанай болон нютагай тала баримталха ябадалые үндэһөөрнь усадхан зайсуулагты!

34. СССР-эй эрхэтэд! Манай обществые саашадань демократизацилгада эдэбхитэйгээр хабаадагты! Оронойнгоо эзэд бологгты!

35. СССР-эй политическэ үндэһэ һуури, арадай ооһэдыгоо социалис ёһоор хүтэлбэрилгын гол шата — арадай депутадуудай Соведүүд мандаха болтогой!

36. Совет профсоюзууд! Олониитын ажалай эдэбхи үүсхэлые, зохёохы ажал ябуулгые хүгжөөгты, тэдэнэй ажалай эрхэ байдалые, ажаһуудалые, амаралтые һайжаруулагты!

37. Совет соёлой ажал ябуулагшад! Ажалшадай оюун ухаан бодолой улам ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд хангагты! Социалис үе сагта хүрэмэ зохёолнуудые бүтээгты!

38. Совет сэрэгшэд! Манай арадай амгалан тайбан, зохёон байгуулхы ажалые, Агууехэ Октябриин түүхэтэ түйлалтануудые найдамтай хёрхоор сахин хамгаалагты!

СССР-эй шэн зоригто Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ алдар соло!

39. Соведүүдэй Ороной ажалшад! Түсэбтэ табан жэлэй ажалай фронт дээрэ габшагай ажалаараа социализмын ба эб найрамдалай хэрэгые бэхижүүлэе!

40. Социалис оронуудай арадуудта аха дүүгэй амар мэндэ!

Аха дүү социалис гүрэнүүдэй хани барисаан, бата нэгэдэл бэхижэг лэ!

41. Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

Пролетарска, социалис интернационализм мандаха болтогой!

42. Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудта аха дүүгэй амар мэндэ!

Эб найрамдалай ба социализмын түлөө тэмсэлдэ бүхы оронуудай коммунистнуудай ангиин һаналаа нэгэдэлгэ, харилсаа холбоон бэхижэг лэ!

43. Дэлхэйн арадууд! Уласхоорондын байдалые гуримшуулан һайжаруулхын, гүрэнүүдэй хоорондо бүтэмжэтэй һайн харилсаа холбоо тогтоохын түлөө тэмсэлээ шангадхая!

44. Бүхы оронуудай арадууд! Үхэлэй аюулта буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээлгэдэ эсэргүүгээр, ядерна туршалгануудые болюулхын түлөө, ядерна зэбсэг бүрин хүсэдөөр усадхахын түлөө эрид шууд тэмсэгты!

Замбуулинай дайдада буу зэбсэг гаргалгые зайсуулан сарая!

45. Дэлхэйн арадууд! Хүсэрхэлгын, дээрмэдэн тонолгын, һүйдхэлтэ хархис ябуулгануудай империалис политикада эсэргүүсэн эдэбхитэйгээр тэмсэгты!

Түбэй Америкэдэхи, Африкын урда хубидахи, Дүтын болон Дунда Зүүн зүгтэхи хёмороо зүришэлдөөтэ байдалые политическэ аргаар гуримшуулан шиидхэхэ эрилтэ табигты!

46. Европын арадууд! Бата эб найрамдалай болон хүршэ ёһоной һайн харилсаанай түлөө, түби дээрээ шахардуу шанга байдалые һуларуулхын, аюулгүй байдал тогтоохын түлөө тэмсэгты!

47. Азиин-Номгон далайн оронуудай арадууд! Оршон тойрондо уласхоорондын аюулгүй байдал хангахын, амгалан тайбан харилсаа холбоо тогтоохын түлөө хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлэе!

48. Эб найрамдалай ба арадуудай аюулгүй байдалай, уласхоорондын үргэн ехэ харилсаанай политика — Советскэ Союзай ленинскэ гадаадын политика мандаха болтогой!

49. Агууехэ Октябриин Эхэ орон — Совет Социалис Республикануудай Союз мандаха болтогой!

50. КПСС-эй XXVII съездын ленинскэ хараа шэглэлээр — коммунис байгуулалтын болон эб найрамдалай замаар урагшаа!

70 Агуу Октябриин жэлэй ойдо

Түсэбтэ арбан хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ Ивалгын районой таряашад яһала һайн ургаса хуряажа абаба. Энэ хадаа механизаторнуудай үнэн зүрхэнһөө оролдожо хүдэлһэнэй үрэ дүн болоно гэээшэ. Ивалгын ОПХ-гай мэдээжэ комбайнернууд Василий Иванович Колмаков, Иннокентий Михайлович Макин гэгшэд таряа хуряалгын үедэ онсо шалгаржа, социалис мурысөөндэ түрүү һуури эзэлээ. Василий Колмаков — 9050 центнер, Иннокентий Макин — 8800 центнер таряа сохёо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: районой чемпион В. И. Колмаков.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЭРХИМЛЭГШЭД ОЛОН

Агуу Октябриин 70 жэлэй жабхаланта ойе ажалай эрхим амжалтатайгаар угтахын түлөө социалис мурысөөндэ оролсоһон Захааминай районой Цакирай совхоздо һү һааха жэлэйнгээ түсэбые болзорһоо уридшалан дүүргэгшэд улам олошорно. Жэшээлбэл, Антонида Ринчинова, Намжил Соктоева гэгшэд хамагһаа урид байгша онойнгоо даабари бэелүүлээ. Тэрэшэлэн үнинэй һаалишадай нэгэн Д. Жапова, залуушуул А. Цыренжапова, З. Ламажапова гэгшэд мүн лэ эрхимлэгшэдэй зэргэдэ гаранхай. Бүхы дээрээ совхозой һаалишад һү үйлэдбэрилжэ гүрэндэ худалдаха байгша оной түсэбые һараар уридшалха зорилго хараална.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажахыда сагаан эдеэ элбэгжүүлхэ тэмсэл урда мэтэ үргэдэнхэй. Тусхайлбал, һаалиин фермын дэргэдэхи тэжээлэй цехүүд хүдэлгэдэжэ эхилһээр үнинэй. Мүнөө эндэхи үнеэд шанаржуулагдаһан тэжээлээр эдеэлүүлэгдэжэ, һү шэмээ улам нэмээнэ. Совхозой һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд үбэлэй һарануудта һү ехээр үйлэдбэрилжэ тушаахын тула али бүхы арга боломжоёо дүүрэнээр хэрэглэхые оролдоно.

Х. ДАМПИЛОВА.

ТҮСЭБӨӨ ҮЛҮҮЛЭЭ

Сагаан эдеэ элбэг ехээр үйлэдбэрилхөөр республика дотороо нэгэнтэ бэшэ үүсхэл гаргаһан Загарайн районой Онохойн совхозой һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд үдэр бүхэндэ дүшэ гаран центнер һү тоһоной заводто тушаана. Дурсагдагша ажахын һаалишад болон операторнууд һү гүрэндэ тушааха байгша онойнгоо түсэбые сүм бэелүүлһээр. һара болоо юм. Энэ жэлдэ бүхыдөө 13100 центнер һү худалдаха даабаритай совхозой һаалишад үбэлжэлгын үедэшье сагаан эдеэ элбэгжүүлхээр зоригжонхой.

Ерэхэ жэлэй тоосоогоор ажалладаг тус ажахын һаалишад, операторнууд байгша оной эсэс болотор 4 мянга шахуу центнер һү бэлэдхэлэй пунктда оруулхаар түсэблэнхэй ажаллана.

Үнеэдэйнгээ һү шэмые дээшэлүүлжэ, түсэбөө амжалтатайгаар уридшалан дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ Л. Козлов, С. Бурханова, В. Курбатова, М. Борисова, С. Садовская, Т. Головина, Р. Ибатулина, Б. Бурханова гэгшэд эдэбхитэйгээр оролсожо, урда мэтэ онсо шалгарна

В. БУДАЖАПОВ.

10 ХОНОГООР УРИДШАЛХАНЬ

Октябриин революциин орденто «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 607-дохи поездын хүдэлмэришэд арбан хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын жэлэй даабари болзорһоонь урид дүүргэхэ гэһэн мурысөөндэ хамсыгаа шуун оролсобо. Тус поездын хүдэлмэришэд Северобайкальск городто промышленна объектнүүдые, байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые олоор барижа, һара бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэдэгээрээ БАМ-ай барилгашадай дунда мэдээжэ болонхой. Байгша ондо Северобайкальскын станцида вагонуудые заһабарилха корпус баригдаа.

Поездын үнинэй бэрхэ хүдэлмэришэн П. Д. Карабаниин хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив 200 эбэртэ бодо малай оньһожоруулагдамал фермын барилга дүүргэжэ, ойрын сагта «Тыйский» совхозой ажалшадта тушаахаар хараалаанхай. Энэ поездын хүдэлмэришэд үдэр бүри эгээл һайн үрэ дүн түйлаха гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр социалис мурысөө дэлгэрүүлжэ, муу бэшэ үрэ дүн түйлана. Байгша оной гурбадахи квартал соо дэлгэрһэн мурысөөндэ илангаяа шалгаржа гараба. Ажалай бүтээсые 2,7 процентээр дээшэлүүлжэ, барилгын өөрынь үнэ сэнгые 1,9 процентээр доошолуулаа. Хараалагдаһан түсэбһөө гадуур 780 мянган түхэригэй барилга хэбэ.

Барилга-хабсаралгын 607-дохи поездын хүдэлмэришэд бригадна подрядай гуримаар ехэнхи ажалаа хэдэг болонхой. Даажа абаһан трактор, машинануудаа, крануудаа, бага техникээ хоёр халаанай туршада ашагладаг. Жэшээлхэдэ, П. Д. Карабаниин даадаг бригадын коллектив зунай үедэ гурбан халаанай туршада хүдэлдэг байха юм. Тус поездын хүдэлмэришэд октябрь һарынгаа даабари арбан хоногоор урид дүүргэхэ гэһэн зорилго урдаа табяад, эршээ улам шангадхана.

Ф. ПИЛЮГИН,
хүдөө бэшэгшэ.

Ленинэй орденто ЛВРЗ-дэ

ШЭНЭ ГУРИМААР

Локомотив-вагон заһабарилгын заводой коллектив ерэхэ жэлэй январьһаа ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар ажаллажа эхилхын тула эмхидхэлэй программа зохёожо, бэелүүлжэ байнхай.

Заводой 4 цехэй хүдэлмэришэд байгша оной июньһээ шэнэ гуримаар хүдэлжэ эхилэнхэй. Эдэ цехүүд түсэбтэ даабаринуудаа, абаһан социалис уялгануудаа амжалтатайгаар бэелүүлнэ. Жэшээлхэдэ, түрүү гуримаар ажаллажа эхилһэн локомотивай мөөрэ заһабаридаг цехэй хүдэлмэришэд энэ хугасаа соо баталһан хэлсээнэй ёһоор продукци эльгээхэ түсэбөө урагшатайгаар дүүргэжэ, даабариһаа гадуур 13 мянган түхэригэй товарна продукци үйлэдбэрилэн гаргаһан байха юм.

Ажалай, үйлэдбэриин болон технологическа журам шангадхаһанай, материалаар хангалгые һайжаруулһанай, түрүү онол аргануудые, шэнэ технологи үйлэдбэридэ зоримгойгоор нэбтэрүүлһэнэй, социалис мурысөө үргэнөөр дэлгэрүүлһэнэй ашаар цехэй коллектив үндэр дүнгүүдые түйлана.

Цех дотор дэлгэрһэн социалис мурысөөндэ 1 классай мастер Сергей Биликтуевич Ширеторовэй хүтэлбэрилдэг хэб дарадаг, мастер Леонид Петрович Ивановай ударидадаг продукци тушаан абадаг участогуудай коллективүүд эрхимлэнэ. Токарь С. В. Нескоблеков, Г. Н. Каменецкий, В. Э. Яманов, аха дүүнэр Ю. ба В. Сантуевууд гэгшэд түрүүлжэ ябана.

ҮСӨӨН ХҮНЭЙ ХҮСӨӨР

КПСС-эй XXVII съездын боложо байха үедэ предприятиин хэдэн бригадануудай коллективүүд һайн һайхан үүсхэлнүүдые гаргаһан байха юм.

Локомотив хабсаралгын цехэй Владимир Иванович Глазуновай хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай, электромашинын цехэй Александр Иванович Милованцевай толгойлдог бригадануудай коллективүүд үсөөн хүнэй хабаадалгатайгаар ехэ продукци гаргаха гэһэн дэмбэрэлтэ үүсхэл гаргажа, тэдэнэрэй жэшээе дэмжэн хүдэлхые бэшэ коллективүүдые уряалаа һэн. Тиигэжэ эдэ коллективүүдэй үүсхэлые предприятиин олон бригаданууд дэмжэжэ, дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаһан байха юм.

Дүршэл шадабаритай бригадир В. И. Глазуновай даадаг коллективтэ штадай ёһоор 29 хүн хүдэлхэ ёһотой. Харин бодото дээрээ 25 хүдэлмэришэн хэгдэхэ даабариие урагшатайгаар дүүргэжэ шадана. Хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл адли тэгшээр шудалжа, үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлһэнэй ашаар халаанай даабариие амжалтатай бэелүүлнэ бшуу. Мүн бригадын коллектив хүдэлжэ олоһон салин хүлһэнэйнгөө 80 түхэригые Эб найрамдалай совет жасада һара бүри дамжуулна.

А. И. Милованцевай бригадада 21 хүн хүдэлхэ ёһотой аад, үнэн дээрээ 20 хүдэлмэришэд ажаллана. Тиигэбэшье тэдэнэр һара бүриин даабариие болзорһоонь урид бэелүүлжэ, графигһаа уридшалан 2 локомотив заһабарилжа шадаа. Байгша оной эхинһээ түсэбһөө гадуур 4.6 мянган түхэригэй продукци тэдэнэр үйлэдбэрилһэн байха юм.

В. СИУНОВА.

ЗОРИЛГОНЬ ЕХЭ

Оньһожоруулагдамал 135-дахи колонныи коллектив арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабари 3 жэл 6 һарын туршада дүүргэжэ, Ажалай Улаан Тугай орденто «Запбамстроймеханизация» трестын бусад коллективүүдэй дунда шалгарһан юм.

Трактор, машинануудаа, бульдозер болон экскаваторнуудаа гурбан халаанай туршада ажаглажа, үндэр бүтээсэ түйлахын түлөө тэмсэнэ. Николай Копелевай хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив гурбан халаанай туршада хүдэлдэг болоһоор үнинэй. Сүүдхэ бүриингөө даабари 140—150 процент дүүргэжэ, бэшэндэ габшагай ажалай үльгэр жэшээ харуулжа ябаһаар. Тус колонныи хүдэлмэришэд даажа абаһан оньһон техникээ шадамар бэрхээр, миин байлгангүйгөөр ашаглажа, мүнөө даабари болон абаһан уялгаяа амжалтатайгаар бэелүүлнэ Эдэнэр Хойто Муяын тоннель тойруулан 60 километр утатай саг үргэлжын түмэр харгын барилгада хабаадалсажа, ехэ хэмжээнэй ажал хүдэлмэри хээ, хэнэшье. Байгша оной эхинһээ тус коллектив 600 мянган кубометр хайр шорой малтажа, түмэр харгын далан дээрэ адхажа, юһэн һарынгаа даабари 120 процент дүүргэһэн байха юм.

— Манай колонныи коллектив бүхы ажалайнгаа 82 процентыень бригадна подрядай гуримаар хэжэ, муу бэшэ үрэ дүн түйлана. Бидэ үсөөн хүнэй хабаадалгатайгаар ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэнэбди. Трактор, машинануудай миин байха сагые эридээр доошолуулнабди. Колонныимнай хүдэлмэришэд саашадаа бүри шударгы шангаар ажаллажа, арбан һарын даабариһаа гадуур 20 мянган түхэригэй барилга хэхээр эрид шиидэнхэй, дүүргэхэшье аргатай,— гэжэ оньһожоруулагдамал 135-дахи колонныи начальник Л. Д. Буинов хэлэнэ. Энэ түрүү коллектив урдаа табиһан зорилгоёо үнэн сэхэ ажалаар бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө тэмсэнэ.

К. ЖАМЬЯНОВ.

...ДЭНДЭ ...ИГЭЛ ...ӨӨНЭ

...а хүн түрэлтэнэй ...ехээр зобоодог ...американ за... ...ай жүрөөдэһэн ...Совет правитель... ...хэгдэһэн эб ...үүсхэлнүүдые дэл... ...бүхы зон ...ойлголсолгын ...американ ...уряална. Тиин ...явигта болоһон ...дүнгүүдээр ...гүй байһанаа, ...бүтээлгые ог... ...тушаа бү... ...баталаг... ...американ ...байһанаа ...гүй сэхэ татаба. Энэнь гайхалгүй. Рейкьявигта болоһон уулзалгын удха шанарые залан сэхээр сэгнэхэһээ гадна уласхоорондын байдалые тогтонижоруулан һайжаруулха талаар саашанхи хараа зорилгонуудаа совет гүрэниие толгойлогшо хэлэбэ ха юм. Хэлэһэн үгынь этигэл түрүүлмээр, тодо байһаниие хүн бүхэн тэмдэглэнэ. Эб найрамдалта совет дурадхалнуудай һаяын сагта дэмжэгдэжэ, Вашингтондо болохоор хараалагдаһан уулзалгын аша үрэ ехэтэй байхые булта хүсэнэ гээшэбди.

Зохёохы коллективэйнгээ зүгһөө, мүн өөрынгөө зүгһөө иигэжэ мэдүүлхэ байнаб: бүмбэрсэг дэлхэйдэ эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө ябуулагдажа байһан тэмсэлдэ хубитаяа ехээр оруулхые хүсэнэбди. Совет Эхэ оронойнгоо хүсые, баялигые амгалан ажалаараа арьбажуулжа байһан хүдэлмэришэ зоноо шэнэ, удха түгэлдэр зүжэгүүдээрээ урмашуулан зоригжуулхын түлөө тэмсэхэбди.

Ц.-Д. БАЛЬЖАНОВ,
Х. Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артист.

ЯДЕРНА ТУРШАЛГАНУУДЫЕ БОЛЮУЛХА!

КПСС-эй ЦК-гай ГЕНЕРАЛЬНА СЕКРЕТАРЬ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ СОВЕТ ТЕЛЕВИДЕНЕЭР ХЭЛЭҺЭН ҮГЫЕ РЕСПУБЛИКЫМНАЙ АЖАЛШАД ДЭМЖЭНЭ

НАЙДАЛАА АЛДАНАГҮЙБДИ

Гансашье манай совет арад бэшэ, бүхы дэлхэйн эб найрамдалда дуратай хүн зон Исланди орондо болоһон түүхэтэ уулзалгын ямараар дүүрэхые тон ехэ этигэл найдалтайгаар хүлеэжэ байгаа.

Энэшье гайхалгүй. Мүнөө дэлхэй дээрэ түйлай аюултай яар-ябта буу зэбсэгүүдэй бэлдэгдэжэ байһан үе сагта дайн сэрэгэй, илангаяа ядерна дайнай аюулые усадхаха, элдэб эсын ракетэнүүд болон стратегическэ зэбсэгүүдые үгы хэхэ гээшэ эгээл амин шухала асуудал болоно.

Тиимэһээ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев США-гай президент Рейгантэй уулзахадаа, эдэ бүгэдэ тушаа тон тодорхой хараа түсэбтэй, бүтэмжэтэй зохид дурадхалнуудтай ошоһон байна. Тэдэ бүхы дурадхалнуудай Америкын захиргаанай талаһаа дэмжэгдээд байгаа һаань, дэлхэйн арадуудай һанаа сэдьхэлые хэды ехээр хүнгэдхэхэ, этигэл найдалыень харюулха байгаа гээшэб гэжэ, М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгые шагнахадаа, һайн ойлгонобди. Теэд буу зэбсэг ехээр бүтээжэ баяжадаг сэрэгэй-промышленна комплекс гэдэгэй тала баримталдаг американ хүтэлбэрилэгшэд тиимэ бүтэмжэтэй шиидхэбэри абажа шадахагүй, буу зэбсэгүүдые хороохо, ядерна дайнай аюулые усадхаха талаар ямаршье тодорхой бодомжо, дурадхалгүй ерэһэн байшоо бшуу.

Ямаршье үрэгүй хооһон хөөрэлдөөн болоо гэжэ урмаа таһаржа, улүүсэ голхоржо болохогүй. Манай Коммунис партиин, совет арадай түйлай ехэ оролдолго хүсэлэл дэмы хосорхогүй гэжэ М. С. Горбачев тон зүб хэлэнэ.

Бидэ юрын зоной бодоходо, дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхын, ядерна зэбсэгүүдые хуряахын түлөө тэмсэлые улам шангадхаха, энээндэ хүн бүхэн халуун хүсэлөөрөө оролдохо ёһотой гэжэ ойлгохоор. Совет хүнүүд өөһэдынгөө үнэн шударгы ажалаар лэ энэ зорилгые бэелүүлэлсэхэ болонобди.

Һаяхан манай һү һаалиин фермынхид улаан булан соогоо сугларжа, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлэһэн үгэ тухай хөөрэлдөө үнгэргөөбди. Тиихэдээ һаалишан, малшан бүхэн ажалаа үшөөл һайжаруулха, харюусалга, оролдолгоёо дээшэлүүлхэ ёһотойбди гэжэ хэлээ. Байгша ондо манай фермэ муу бэшэ үрэ дүнгүүдые түйлажа байна. Үнгэрһэн 9 һарада 1980 центнер һү һааха түсэбтэй һаа, тэрээнээ 2053 центнертэ хүргөөбди. һү тушааха даабари 108 процентээр дүүргэгдээ. Манай түрүү һаалишад В. Г. Цагадаев, С. К. Банзарова гэгшэд жэлэй эхинһээ хойшо үнеэн бүриһөө 1613—1650 килограмм һү һаагаад, мурысөөндэ түрүүлжэ ябана.

Мүнөө малайнгаа үбэлжэлгэдэ бүхы юумээ һайнаар бэлдээд, үнеэдээ үбэлэйнь рационоор эдеэлүүлжэ, һү һаалияа дээшэлүүлжэ эхилээбди.

Н. БАНЗАРОВА,
Хяагтын районой Хүдэриин совхозой Баян-Булагай фермые даагша.

СССР-эй МИД-тэ

Советскэ Союзда байдаг американ дипломатическа түлөөлэлгэтэ эмхинүүдэй зарим хүдэлмэрилэгшэдэй таарахагүй ябуулга хэжэ байһан тухай мэдүүлгэ 1986 оной октябриин 19-дэ Москвадахи США-гай посольстводо хэгдэбэ. Мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, посольствын хүдэлмэрилэгшэд В. Норвилл, Ч. Эренфрейд, Г. Лонквист, Д. Харрис, мүн Ленинградтахи США-гай генеральна консульствын хүдэлмэрилэгшэ Д. Робертс СССР-эй газар дайда дээрэ иимэрхүү ябуулгануудые гаргаһан байна.

Иимэ ушар баримтануудһаа уламжалан, США-гай посольстводо эрид шанга буруушаалга хэгдээ. Тусхай хуули ёһондо таарахагүй ябуулгануудые хэһэнэйнгээ түлөө посольствын болон генеральна консульствын хүдэлмэрилэгшэд найдамжагүй хүнүүд гэжэ соносхогдоод, Советскэ Союзһаа гаража ошохыень тэдэнэртэ дурадхагдаба.

Манай орондо зүрюу харша, хуулида таарахагүй ябуулгануудые хэхын тула СССР-тэхи американ дипломатическа түлөөлэлгэтэ эмхинүүдые хэрэглэжэ байдаг ушар һэдэлгэнүүд гаргагдаһаар гээд США-гай посольствын анхарал хандуулагдаа, тэдэниие усадхан зайсуулха талаар ёһотой хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табигдаа.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ШЭНЭ ЗАМАЙ ЭХИНДЭ

«Үсэгэлдэрэйнгөө үрэ дүнгүүдээр hанагаа амаржа, хуушанайнгаа ёhоор ажаллажа, ажаhуужа, бии байhан дутагдалнуудтай, элдэб таарсагүй ябадалтай эбсэшоод байжа болохогүй гэжэ совет хүнүүд hайн ойлгоно. Зариман хуушанайнгаа байдалда дадашоод, түйлэhэн бага зэргэ юумэрээ hанаагаа амараад ябадаг байгаа. Теэд бүхы дээрээ общественнэй шэнэдхэн хубилгалгые бэелүүлхээр, хамаг юумэеэ hайн болгохоор эрид шиидэнхэй»,— гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев Краснодарска хизаарай партийна эдэбхитэдтэй байгша оной сентябрьда уулзахадаа хэлээ hэн.

Үнэхөөрөө хурдадхалга, шэнэдхэн хубилгалга хайшан гээд бэелүүлэгдэхэб, энэндэ бидэ өөhэдөө ямар хубитаяа оруулха аргатайбиб, үшөө юу хэхэ ёhотойбибди гэжэ ухаандаа бодомжолжо, зүрхэ сэдьхэл соогуураа hэбагшалан гаргажа үзөөгүй хүн мүнөө хомор ааб даа.

Энээниие өөhэдынгөө совхозой ажабайдал, хүн зонойнгоо хэжэ байhан үдэр бүриин ажал хэрэгүүд дээрэhээ элитээр харанаб.

Манай Хүдэриин совхоз бүхы үрэ дүнгүүдээрээ, ажахынгаа хүгжэлтөөр район соогоо дундуур, зарим ушарта гээгдэжэшье ябадаг тоотой ажахы юм.

Энээндэ өөрын шалтагаан бии. Ажахын түб Хүдэри-Сомон тосхон анхандаа районой түб байhан гээшэ. Тиимэhээ хоёр районой нэгэдхэлдэhэнэй hүүлдэшье тэндэ байhан элдэб предприяти, организаци, эмхи зургаануудай хуушан хэбэрээ үлэhэн байдал. Мүнөө эндэмнай совхоздо хабаргүй 30 гаран ехэ, бага тиимэ эмхи зургаанууд бии. Хэнэйшье мэдэhээр, оройдоол 2—3 тосхоной ажахын гэр дээрэ эды олон эмхи зургаануудай байхада, хүн зоной нилээд олониинь тиимэ хүдэлхэеэ ошодогынь элитэ. Адууhа мал хаража, үнеэдые hаажа зобонхоор, ямар нэгэн эмхи зургаанда дулаан конторо соонь hуугаа hаа, дээрэ, ядахын сагта тэндэ hүниин харуулшан гү, али шорой хамагша болуужам гэжэ бодохо хүнүүд бии ха юм. Нюусагүй.

Эгээл тиимэhээ манай совхоздо hаалишанаар, хонишоноор хүдэлхэ хүнүүд ехэл дуталадаг. Хүдэри-Сомоной болон Баян-Булагай фермэнүүдтэ хамта 16 hаалишан хүдэлнэ. Тэдэнэй хэн нэгэнэйнь үбшэлөөд гү, али нарайлха болоод, ажаллаха аргагүй болоо hаань, орондонь хүдэлхэ хүниие олохо гээшэ бэрхэтэй хэрэг. Хүдэлхэ хүнүүдэй дуталдадаг дээрэhээ шэнэ гэр байра, малай байрануудые бариха, hэльбэн шэнэлхэ хүдэлмэри гэдэргэ татагдана.

Мүнөө бүхы юумэнэй шэнэдхэн хубилгагдажа, ашаг үрынь дээшэлүүлэгдэжэ байhан үе сагта материальна үйлэдбэритэй холбоогүй, илангаяа хүдөө ажахын продукци абалгада хабаагүй хүдөөгэй зарим жэжэ эмхи зургаануудые үсөөлөө, томонуудыень сомор болгоо hаа яаха юм гэжэ hанахаар болоно. Теэд энэмнай дээдын тус эмхи зургаануудай хаража шиидхэхэ асуудал ааб даа.

Хэды хүнгэн бэшэ эрхэ байдалда байбашье, совхозой [illegible] ажалшад, малшад [illegible] лаар үйлэдбэриингөө үрэ дүнгүүдые жэл бүри дээшэлүүлнэ.

Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ совхозой таряан ажалай бригаданууд бүхы 2030 гектар газарhаа гектарай дунда зэргээр 18,2 центнер ороохо сохижо абаа гэхэ гү, али бүхыдөө 34 мянган центнер таряа хуряагаа. Тиигэжэ район соогоо эгээл ехэ ургаса абаhан хүршэ «Родина» колхозойхидhоо багал гээгдээ. Тракторно-таряан ажалай нэгэдэхи бригадынхид (бригадирынь В. С. Бадмаев) таряалангай гектар бүриhөө 21,1 центнер ургаса абаа. Байгша ондо түрүүшынхеэ 500 гектар сэбэр паар дээрэ эршэмтэй технологи хэрэглэгдэжэ, «бурятская-34» сортын нютагжаhан өөрын hайн шанартай үрэhэн таригдаhан, зурууд уруунь минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаhан байна. Энэ газарhаа гектарай 28,8 центнер шэниисэ абтаа.

Нэгэдэхеэр, хабарай тарилгын, ургаса хуряалгын хүдэлмэри энэ жэлдэ тон богони болзорто, hайн шанартайгаар үнгэргэгдэжэ, үндэр баян ургаса абаха үндэhэ hуури болоо үгөө. Энээнhээ урагша хэзээдэшье манай совхоз таряа хуряалгые, энэ жэлэйхидэл, иимэ богони болзорто дүүргэгүй юм. Түбхын түрүүн механизаторнуудай айхабтар харюусалга ехэтэйгээр, үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлhэнэйнь ашаар энэ амжалта туйлагдаа. Жэшээнь, дурашатай комбайнернууд С. Р. Капустин, В. А. Тайшихин, В. Б. Очиров гэгшэд тус тустаа 6600—7200 центнер тарян сохижо, район соо мурысоондо эрхимүүдэй тоодо оролсоо hэн.

Хоёрдохёор, хамтын подрядай гурмаар хүдэлдэг [illegible] хүдэлмэриие агротехническэ заабариин ёhоор таатай болзор соонь бэелүүлхые оролдоно. Байгша ондо сентябриин 25 болотор намарай паар хахалха түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Октябриин 1 болотор полинуудай бүхы hолоомон суглуулагдажа абтаа. Мүн таряа гурэндэ тушааха түсэбөө дүүргэжэ, 1600 центнерэй орондо 5130 центнер ороохо бэлэдхэлэй пунктдэ оруулаабди.

Мүнөө үедэ механизаторнууд комбайн, машинануудые заhабарилжа, ноябриин 7 болотор тэдэнээ бэлэн болгохо зорилготой хүдэлнэ.

Тэрэшэлэн ажахын луговодуд, кукурузашад баhал hайн үрэ дүнгүүдые туйлаа гэжэ тэмдэглэхээр. Байгша ондо бүхы сабшалангай гектар бүриhөө 37,7 центнер үбhэн абтажа, хамта 33,1 мянган центнер гэхэ гү, али түсэбөөр хараалагдаhанhаа 6 мянган центнерээр ехэ үбhэн бэлэдхэгдээ. Түрүү луговод М. Н. Зимирев даажа абаhан 75 гектар сабшалангайнгаа гектар бүриhөө 51,4 центнер, баhал үнинэй луговод эхэнэр Х. Г. Дугарова 50 гектар газарhаа гектарай 57,7 центнер үбhэ ургуулжа абаhан байна. Кукурузашаднайшье энэ жэлдэ муу бэшэ ургаса абаа.

Эдэ бүгэдын ашаар 1986—1987 онуудай малай үбэлжэлгэдэ hайнаар үнгэрэхэ, маха, hүн болон бусад продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ арга боломжо бии болонхой.

Манайда мал ажалда хүдэлхэ хүнүүд дутагдажа, бэрхэшээл байдал тохёолдодог гэжэ дээрэ хэлээ hэм. Тиигэбэшье, өөhэдынгөө hайн [illegible], урдахи уялга, харюусалга гүйсэд мэдэрэн, үнэн сэхээр хүдэлжэ, ажахынгаа эхэ гол hалбариие оздонь үргэжэ ябаhан хүнүүд үсөөн бэшэ.

Семеновско hү hаалиин фермын коллектив (даагшань В. Б. Бадмаев) сагаан эдээ үйлэдбэрилхэ түсэбөө hара, квартал бүри үлүүлэн дүүргэжэ ябадаг. Байгша оной гурбан кварталда 2280 центнер hү hааха аад, тэрэнээ 2320 килограммда хүргөө hэн. Эндэхи түрүү hаалишад К. М. Соковикова, Н. С. Максимова, В. И. Соковикова гэгшэд жэлэй эхинhээ хойшо үнеэн бүриhөө тус тустаа 1610—1650 хүрэтэр килограмм hү hаагаа. hүүлэй үедэ Баян-Булагай фермынхид (даагшань Н. Т. Банзарова) ажалайнгаа үрэ дүнгүүдые нилээд дээшэлүүлжэ байна. hү hааха, гүрэндэ тушааха юhэн hарынгаа түсэбые үлүүлэн дүүргэнхэй. Ажахы, фермэ соогоо мүрысөөндэ ходо түрүүлжэ ябадаг эндэхи залуу hаалишан Елена Цагадаевагай декретнэ амаралтада гарахадань, механизатораар хүдэлжэ байhан Валерий нүхэрынь өөрынгөө hайн дураар оронодонь hаалишан болобо.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар Ажалай Улаан Тугай ордоноор hаяшаг шагнагдаhан үнинэй механизатор М. В. Зимирев өөрынгөө үүсхэлээр хамтын подрядай звено эмхидхээд, 350 жэжэ буруунуудые харууhалха гэжэ шиидээ. Тэдэнэй забhартай үндэр шалатай, шэбхэ сэбэрлэхэ түхеэрэлгэтэй байра бэлдэжэ, тэндэ малай тэжээл буйлуулха цех бии болгоод, малаа хаагаад эдэлүүлхэн, тэдэнэйнгээ шэгнүүрые ябала горитоёгоор нэмээжэ, тэргэлүүлжэ байна. Эдэ жэшээнүүд юу харуулнаб гэхэдэ, хүнүүдэй эдэбхи үсэхэ, урагша эрмэлзэл, үнэн шударгы ажал юунhээшье үнэтэй, бүхы амжалта, туйлалтынгаа гол түшэг тулгуури болоно ха юм.

Тиимэhээ совхозой дирекци, партком, профком болон комсомолой комитет хүнүүдэй ажалай, ажаhуудалай эрхэ байдалые hайн болгохо түшаа бага бэшэ анхарал хандуулна. hүүлэй хоёр жэлдэ Семоновскын, Баян-Булагай фермэнүүдтэ малай байранууд hэльбэгдэн шэнэлэгдээ, тэндэ hаалишад, малшадай ажалые хүнгэдхэхэ оньhон түхеэрэлгэнүүд тодхогдоо. Фермэ бүхэндэ тэжээл буйлуулха оньhожоруулагдаhан цехүүд бии болгогдоо. Малшадта hайн гэр байра барижа үгэхэ, ухибүүдэйнь байха сад-ясли тосхон бүхэндэ эмхидхэхэ гэжэ оролдонобди.

Ургажа ябаhан эдиршүүлые мал ажалда hургаха ба дуратайгаар хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор Хүдэри-Сомоной фермэдэ 40 толгой үнеэдые эндэхи ахалагша классуудай hурагшадта даалгаха гэжэ шиидээбди. Тэдэнэр багшанартаяа ээлжээгээр тэдэ үнеэдые эдеэлүүлхэ, hааха юм. Тэрэнэйнгээ түлөө hурагшад түлбэри абаха, hү hаалиие дээшэлүүлээ hаа, нэмэлтэ түлбэридэ, шанда хүртэхэ байна.

Иигэжэ ажахын бүхы hалбаринуудта багаханшье hаа, яhала еша үрэтэй хубилалтанууд боложо, хурдадхалгын, шэнэдхэн хубилгалгын түрүүшын шэнжэнүүд үзэгдэжэ, шэнэ замай эхин табигдажа эхилээ гээшэ. Саашадаа энээнээ улам арьбадхаха, урагшаа бүри ехэ алхам хэхэ эрмэлзэл манай совхозой ажалшадта бии.

В. РАДНАЕВ,
Хяагтын районой Хүдэриин совхозой директор.

ШАНАРТАЙГ[...] ТҮРГЭНӨ[...]

Районой барилгашадай зүблөөн Хэжэнгэ hууринда боложо, «Байгша оной юhэн hарын туршада барилгашадай хэhэн хүдэлмэриин дүнгүүд болон тэдэнэй саашанхи зорилгонууд тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдэhэн байха юм. КПСС-эй райкомой хоёрдохи секретарь Н. Ф. Житихин тус асуудалаар элидхэл хэhэн.

Хэжэнгын районой заhабарилга-барилгын участогай модошо дархан С. Н. Дашиев, КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь К. Д. Лубсандоржиев, ажахынууд хоорондын оньhожоруулагдамал нүүдэл колоннын начальник Д. А. Жанаев, райондохи ПМК-гай шулуушан А. С. Ванданшин, Могсохоной совхозой прораб А. Б. Баясхаланов, 35-дахи СПТУ-гай директорэй орлогшо А. Д. Балданов, «Первомайский» совхозой модошо дархан А. С. Нагаев, райондохи ПМК-гай начальник В. А. Власов, Хүртэйн леспромхозой РСУ-гай начальник Т. П. Арефьева болон бусад үгэ хэлэхэдээ, партиин XXVII съездын hүүлээр барилгашадай оролдолгоор районой капитальна барилгада эли бодо хубилалтанууд хэгдэжэ эхилээ гэжэ тэмдэглэгдээ. Мүнөө районой барилгашад жэл бүри 5—5,5 миллион түхэригэй капитальна hомололго ашаглана, тэрэ тоогой 3,5 миллион түхэриг барилга-хабсаралгын хүдэлмэридэ гаргашална.

Үнгэрhэн арбан нэгэдэхи табан жэлэй туршада барилгашад 20 миллион түхэригэй гол фонднуудые ашаглалгада оруулhан байха юм. Энэ хугасаа соо Хэжэнгэдэ 480 hууритай техническэ мэргэжэлэй училищиин байшан, хүүгэдэй спортивна hургуули, Госбанкын отделениин байшан, Сулхарада покарни, Чисаанада захиргаанай байшан, Новокижингинскдэ ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгын байшан, нарайлалгын отделени болон бусад объектнүүд баригдаhан байха юм. Гадна үнгэрhэн табан жэлдэ районой 3,5 мянган хүн зоной гэр байрынгаа эрхэ байдалые hайжаруулаа. Ажахынууд хоорондын ой модоной ажахы, Загаhатын, Чисааhын совхозууд, «Бурятводстрой» управлениин ПМК гэр байра бариха хүдэлмэриие эршэтэйгээр ябуулна. Мүн тиихэдээ хүдөө ажахын үйлэдбэриин үндэhэ hуури хүгжөөгдөө. Жэшээлхэдэ, 4,2 мянган толгой хонидой, 200 тугалай байха байра Иннокентьевкэ hууринда, сүүдхын туршада 21 тонно тэжээл буйлуулха цех Могсохондо баригдажа, ашаглалгада оруулагдаа hэн. Мүн Ушхайтын, Худанай совхозуудта 1 тонно силос дараха траншей, таряа адхаха 25 мянган дүрбэлжэн метр талмай, дулаан гараж болон бусад объектнүүд баригдаа бшуу.

Районой барилгын эмхинүүд байгша оной эхинhээ 3,8 миллион түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хээд байнхай. Техническэ орёо, томо объектнүүдые барихын тула ажахынууд хоорондын нүүдэл оньhожоруулагдамал колонно байгуулагдаа бэлэй. Мүнөө колоннын хүдэлмэришэд өөhэдынгөө бааза, Чисаанын совхоздо гараж болон бусад объектнүүдые бодхоогдоно.

Манай районой тосхон hууринуудые электрын элшэ хүсөөр найдамтайгаар хангахын тула шэнэ барилганууд хэгдэнэ. Жэшээлбэл, Чисаанаhаа Загаhата хүрэтэр электрын элшэ хүсэ дамжуулха утаhа «Забайкалсельэлектрострой» трестын хүдэлмэришэд татажа байнхай. Түс линиин подстанци Загаhатада баригдаха юм. Энэ объектые ашаглалгада оруулхада, Хүртэйн, Загаhатын, Хүлхисөөнэй ажалшад электрын элшэ хүсөөр ядамаргүйгөөр хангагдаха юм.

[...]

Р. [...]

МАЛАЙ ҮБЭЛЖЭЛГЭ—ХАРЮУСАЛГАТАЙ ХАhА

hҮ hААЛИЯ ДООШОЛУУЛХАГҮЙ

Энэ табан жэлэй онсо илгаань юуб гэхэдэ, үйлэдбэриие эршэдхэлгын эрхэ байдалда үнеэн бүриhөө заатагүй тугал абажа түлжүүлхэ, hү ехээр hаажа, гүрэндэ худалдаха гэжэ hаяхан үнгэргэгдэhэн hү hаалиин мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска зүблөөн дээрэ онсолон тэмдэглэгдээ. Удхаар ехэ эдэ үгэнүүд hүнэй фермэнүүдтэ, комплекснуудта хүдэлжэ ябаhан бүхы малшадта, hаалишадта нэн түрүүн сэхэ хабаатай гээшэ ааб даа. Тиигээдшье тэдэнэр оронойнгоо Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ хэрэгтэ өөhэдынгөө хубитые оруулха уялгатай.

Энэ талаар республика дотороо мэдээжэ болоhон Онохойн совхозой hүнэй нэгэдэхи комплексын малшадай ажал хэрэгтэйнь танилсаха хүсэлтэй эндэ хүрэжэ ерэбэбди.

Тус коллектив арбан хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын жэлhээ Агуу Октябриин 70 жэлэй ойдо зорюулагдаhан социалис мүрысөөндэ хам оролсоод, түрэл партиингаа XXVII съездын, мүн КПСС-эй ЦК-гай июниин (1986 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ өөhэдынгөө хубитые оруулалсажа ябана. Иигэжэ мүнөө эндэхи hаалишад, үхэршэн бүхэн даалгагдаhан ажалдаа эзэн ёhоор хандажа, бии байгаа арга боломжонуудаа, мэргэжэл шадабаряа элсүүлэн хүдэлжэ, ажалдаа яhала амжалта түйлэнэ. Тусхайлан хэлэбэл, энэ комплексын коллектив hү hааха юhэн hарынгаа түсэбые 103,2 процент дүүргээ гэхэ гү, али бүхыдөө 6194 центнер сагаан эдеэ үйлэдбэрилөө. Эдэнэй hү абаха даабаринь 6000 центнер байhан юм. Иигэжэ hаалишад үнгэрhэн хугасаа соо үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 1555 килограмм hү hааха түсэбтэй hаа, тэрэнээ 1667 килограммда хүргэжэ шадаhан байха юм. Онохойн нэгэдэхи комплексын малшад байгша ондо коллективээрээ үнеэн бүриhөө 2000 килограмм hү абахаар хараална.

Эндэ мүнөө 360 үнеэн харууhалагдана. Тэрэнэйнь 280-ниинь hаагдажа байнхай, hүүлэй дүнгөөр тус коллективэй гэшүүд сүүдхэдэ 17,2 центнер hү hаажа тушаана. Энэнь нэгэ үнеэндэ тоолоходо, 5 килограмм тухайтай болоно.

— hү hаамнай мүнөө юундэ дээшэлнэгүйб? — гэжэ ветеринарна врач мэргэжэлтэй комплексын начальник, П. С. Мильгуновто хандабабди.

— Үнгэрhэн хоёр hара соо нэгэшье үнеэн тугаллаагүй. Байгша оной январиин 1-hээ майн нэгэн болотор комплексдо 370 тугал абтаа hэн. Иигээд ноябрь hарэhаа эхилээд, үнеэднай олоор тугаллаха юм,— гэжэ тэрэ харюусаба.

Хэды иимэ муу байдалтайшье hаа, тус ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд hү hаамаа дээшэлүүлхэ хүсэлтэй. Октябрь hарын эхинhээ hаамхай үнеэдтэ силос үгтэнэ. Мүнөө үнеэн бүхэндэ үдэртэ 15 килограмм хүрэтэр силос, 6 килограмм үбhэн, морхооб, капустын хальhан, 30—35 килограмм бурдууг, hаагдаhан hүнэй литр бүхэндэ 400 грамм тэлхэ тарянай зүйл үгтэнэ. Энэнь нэгэ толгойдо 10 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл хүртэнэ гээшэ. Үнеэд үдэртөө полиин үлэгдэл дээрэ адуулагдана.

— Энэ hарынгаа даабариие дүүргэхэ гээшэ гүт? — гэжэ тэрэнhээ асуубаб.

— Дүүргэхын түлөө оролдожол ябанабди. hарымнай түсэб 500 центнер юм. Бэелүүлхэ арга боломжо манда бии,— гэжэ Петр Семенович хэлээ hэн.

Үнэхөөрөөшье, тэдэнэртэ арга боломжо бии. Зүгөөр эндэхи тэжээл буйлуулдаг түбэйнь цех үшөө хүдэлгэгдөөгүй байhаар. Энээнээ эдэ үдэрнүүдтэ хүдэлгэбэл тус коллектив hү hааха, тэрэнээ гүрэндэ худалдаха жэлэйнгээ даабариие декабриин эхеэр дүүргэжэ шадаха.

Комплекс дотор ажалша бэрхэ зон яhала олон. Түрүү малшадай нэгэн Логантий Федорович Козлов үдэр бүри 250—260 килограмм hү hаана. Мария Борисова, Галина Колодина гэгшэд 210—250 килограмм хүрэтэр hү абажа тушаана.

— Манай эндэ бүхыдөө 9 hаалишан, нэгэ туhалагша ажалладаг юм. Залуушуулшье хүдэлдэг. Дүй дүршэлөөр баян малшадшье байха. Логантий Козлов үнгэрhэн юhэн hарын туршада үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2459 килограмм hү hаажа, гурбан мянгатанай зэргэдэ гарахын тула оролдожо ябана,— гэжэ комплексын начальник хөөрэнэ.

Мүнөө эндэхи малшад үбэлжэлгэдэ бэлдэнэ. Байрануудай үүдэнүүдынь шэнэлэгдэhэн байха юм.

Столово соо ороходомнай хэдэн эхэнэр сайлажа hууба.

— Эртэхэн лэ, сайлажа байна бэшэ гүт? — гэбэб.

Столой сеэдэ талада hуужа байhан залуу эхэнэр тодожо абаhаар:

— Яаха юм. Бидэ гэртээ ошохо сүлөөгүй байгшабди. Байра соохиие арилгахаш, малайнгаа тэжээл хубааринжа тараахаш, амhартаяа угаахаш. Үдэршни барагдашаха. Юрэдөө, эндээ столовотой болоhомнай hайн. Гэрнайшье холохон юм. Комплексhоо гарангүй хүдэлнэбди,— гэжэ тэрэмни тодожо абаhаар дуугарба.

— Теэд эндэhээ гарангүй хүдэлөөд, юундэ hү hаам дээшэлнэгүйб?

— Оролдонолди даа. Жэшээлхэдэ, миниин бүлэгэй үнеэд энэ hарада олоороо тугаллаха ёhотой. Иигээд тэжээл буйлуулдаг цех хүдэлгэгдэжэ эхилхэнь,— гэбэ.

— Та, хэн гэжэ нэрэ, оботойт?

— Би Антоненко гээшэб. Намда 38 үнеэн даалгагданхай. Тэрэнэйнгээ 30-ыень hаанаб. Үдэртэ 200-гаад килограмм hү абанаб,— гэжэ hаалишан эхэнэр харюусаба.

— Теэд энэтнай үшөөл бага бэшэ гү? — гэжэ хэлэхэдэмни:

— Багал даа. Зарим үнеэдтээ свекло ехээр эдюулээ гээшэ хабди гэжэ бодоод, рационhоонь свекло болигообди. Тэрэнэй хажуугаар үмдэхэ халаад, резинэ сабхи гэхэ мэтэ хубсаhан манда үгтэхэеэ болинхой. Хахаржа hалаhан халаадаараа ажалдаа ябанабди,— гэжэ малшан Л. Л. Козлов хөөрэлдөөндэ оролсоно.

Иимэ байдалтай малшадай ажалтай танилсаабди. Түгэсхэлдэнь юу хэлэхэб гэхэдэ, үнеэдэйнгээ ашаг шэмыень мүнөө үедэ доошолуулхагүйн тула тус ажахынхид тодорхой хэмжээнүүдые абаха ёhотой. Эндэ бии байгаа дутуу дундануудые дары усадхабал, тус комплексынхид үбэлэй hаранууд социалис мүрысөө үргэн дэлисэтэйгээр эмхидхэжэ, малай үбэлжэлгые hайнаар үнгэргэхэ, сагаан эдеэ элбэг дэлбэгээр абаха арга боломжотой гэжэ hанагдана.

Д ДОНДОКОВ.
Загарайн район.

ҮНДЭР ШАГНАЛДА ХҮРТЭГШЭД

Иволгын районой Оронгын совхозой КПСС-эй XXVII съездын нэрэмжэтэ hү hаалиин формэдэ 9 hаалишад 180 үнеэ hаадаг юм. Эндэхи түрүү hаалишан А. Суслова үнеэн бүриhөө 3000 килограмм hү hаадаг байна.

Агафья Игнатьевна hаалишанаар 30 жэл хүдэлжэ ябана. Тэрэ мүнөө 9 hарын хугасаа соо үнеэн бүриhөө 2700 килограмм hү hаагаад байна. Ажалай ветеран, республикын hаалишадай гурбан мянгатанай клубай гэшүүн А. И. Суслова Ажалай Улаан Тугай ордоноор паяхан шагнагдаба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. И. Суслова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ДҮНГҮҮД СОГСОЛОГДОБО

Уралан нарижуулгын, ухаалан зохёолтын эрхим дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхын түлөө социалис мүрысөөн республикын промышленна предприятинуудай, эмхи зургаанай коллективүүдэй дунда байгша оной түрүүшын хахад жэлдэ дэлгэрээ hэн. Энэ социалис мүрысөөндэ оролсоhон республикын шэнэ юумэ үүсхэгшэд арбан хоёрдохи табан жэлэй алмалтын жасада жэлэй эхинhээ 5,9 миллион түхэриг оруулhан байха юм.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолжо, илажа гараhан коллективүүдые элирүүлбэ. Улаан-Үдын авиационно заводой шэнэ юумэ үүсхэгшэд энэ хугасаа соо экономическа ашаг үрэ ехэтэй уралан нарижуулгын болон ухаалан зохёолгын олон дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлжэ, социалис мүрысөөндэ түрүүлбэ. Тиигэжэ тэдэнэр Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, профсоюзуудай соведэй Хүндэлэлэй грамотаар, нэгэдэхи мүнгэн шангаар урмашуулагдаба.

Прибор бүтээлгын, үйлэдбэриин нэгэдэлэй, Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй уралан нарижуулагшад бүтээсэ ехэтэй ажалаараа шалгардаг юм. Социалис мүрысөөндэ эдэ коллективүүд хүндэтэ хоёрдохи hуури эзэлжэ, мүнгэн шангаар мүн лэ урмашуулагдаба.

Ленинэй орденто локомотив-вагон заhабарилгын, СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ «Теплоприбор», Тимлюйн цементын заводуудай шэнэ юумэ үүсхэгшэд гурбадахи hуурида гаража, мүнгэн шанда хүртэhэн байха юм.

Республикын уралан нарижуулагшад, ухаалан зохёогшод байгша ондо абаhан социалис уялгануудаа сүм бэелүүлжэ, СССР-эй профсоюзуудай XVIII съездые нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө оролдосотойгоор ажаллана.

Совет орон дотор

САБШАЛАНГАА hАЙЖАРУУЛНА

ДУДИНКА (Красноярска хизаар). Хантайка мүрэнэй адагhаа холо бэшэхэнэ хүн зоной байдаггүй Енисейн эрье дээрэ город шадарай «Полярный» совхозой мелиораторнуудай звено хүдэлжэ захалаа. Сибириин ехэ мүрэнэй адагтахи Таймырай сабшалан түсэбэй ёhоор ашаглагдажа эхилээ.

Мелиораторнууд hөөг бургааhа отолно, болдог газар жэгдэлнэ, хүрьhэ эндүүрилнэ, ногоо тарина. 500 шахуу гектар газар сабшалан болгогдохо юм. Түсэбтэ табан жэлэй эсэс тээшэ мянгаад толгой эбэртэ бодо мал баридаг Арктикын совхоз ондоо тээhээ үбhэ зөөхэеэ болихо гэhэн шиидхэбэри абаа.

Холын хойто зүгэй хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институдай эрдэмтэдэй hанамжын ёhоор, тундрадашье үбhэ тэжээл абажа болохо байна: Таймырай автономито округой бусадшье ажахынууд сабшалангай газарые hайжаруулжа эхилээ.

ТОСХОНУУДАЙ ШЭНЭ БАЙДАЛ

ЧЕБОКСАРА. Чувашай Чебоксарска районой фермэнүүд дээрэ энэ намарай гол шэнжэнь гэбэл, малшадай байрлахада таарууу зохид гэрнүүд болоно. Үбэлжэлгын урда тээ эндэхи олонхи колхоз, совхозуудта малшадай гэрнүүд түхеэрэгдээ юм.

Эдэ гэрнүүдые түхеэрхын тулада ажахынууд ехэ гаргаша хээгүй, ехэ саг зарюулаагүй. Хүдэлмэриин газарнуудые шалгажа үзөөд, нютагай материал урганаар хэрэглэн, малшад өөhэдынгөө хүсөөр хуушан хооhон байрануудые шэнэдхэн заhаhан байгаа.

Жэшээнь, «За коммунизм» колхоздо урдань хэрэглэгдэдэггүй байhан складые заhажа, гэр болгоо юм. Тэндэ столово нээгдээ, амаралтын таhалга, душевойтой, сай ууха залтай баани түхеэрээ юм. Эдэ бүгэдын ашаар фермын коллектив хоёр халаанда хүдэлхэ аргатай болоhон, hү hаали дээшэлүүлhэн байна.

ХАРААЕНЬ ЗҮБ ОЛОХ[...]

Хэлсээтэ уялганууд заатагүй дүүргэгдэхэ ёhо[...]

Сентябриин тэрэ үглөөгүүр вагоной моорнуудэй цехэй начальнигай орлогшо С. Ерофеев хүхюун дорюун ажалдаа ерэбэ. Кварталай дүүрэтэр үшөө дүрбэн үдэрэй үлөөд байхада, цех түсэбөө дүүргээд байна ха юм. Оройдоол нэгэ платформо — 20 паар моор ашажа ябуулхал үлэнхэй. Урдынхидал hарын hүүлшын үдэр бэшэ, харин имагтал мүнөөдэр энэ хүдэлмэри хэгдэхэ гэhэн hэжэг Ерофеевтэ түрөөгүй.

Гэбэшье халаанай эхилэн сасуу, тэрэ урмаа хухарба.

— Сергей Родионович, продукци худалдадаг таhаг манай hүүлшын платформо Красноярскын түмэр зам эльгээхэеэ байнал,— гэжэ техник-технолог Л. Гладкая мэдээсэбэ бшуу.

Хэрбээ энээнэй урда тээ hаа, «hара руушье эльгээжэ байг лэ, бидэндэ хамаан юуб», гэhэншүүгээр иимэ мэдээсэлые Ерофеев хүлеэн абаха hэн. Мүнөө тэрэ hанаата болобо.

— Юундэ красноярскынхидта юм? Зүүн Сибириин түмэр зам эльгээхэ ёhотойлди!

...Тэдэнэй бүтээhэн продукциие хайшань эльгээхэ тушаа Ерофеев, Гладкая, мүн Улаан-Үдын локомотив-вагон заhабарилгын заводто ажалладаг олон хүнүүд юундэ hанаагаа зободог болоо гээшэб? Энэ асуудал энээнэй урдашье тэдэниие hанаата болгохо ёhотой байгаа. Теэд продукци ехээр үйлэдбэрилхын хойноhоо оролдолгонь тэдэнэй нюдэ халхалдаг байгаа бшуу.

Тиигэжэ шаналмаар үрэ дүнгүүдтэ хүргөө: үнгэрhэн табан жэлэй туршада продукцяар хангаха хэлсээтэ уялганууднаа завод нэгэшье дахин 100 процент дүүргээгүй бшуу.

— Ерэхэ жэлэй январиин 1-hээ манай предприяти ажахыгаа шэнэ аргаар эрхилжэ эхилхэ юм,— гэжэ заводой начальник В. Саржан хэлэнэ. — Тиигэбэшье шэнэ жэлэй гарахада, хүдэлмэри өөрөө шэнээр ябуулагдаха гэжэ хүлеэгээд, миин hуужа шадахагүй байнабди. 1986 оной түрүүшын hаранууднhаа бэлэдхэл хэжэ эхилэнхэйбди. Харин июньдэ туршалга хэхэ зорилготойгоор хэдэ хэдэн томо цехүүдтэ түрүү арга нэбтэрүүлжэ захалаабди.

Богонёор хэлэхэдэ, тэрэнэй үг удхань юун болоноб?

...Локомотивай моорын цехэй мастер С. Ширеторовэй участогта hаталга болобо. Хүршэ цехэйхид хэрэгтэй продукциин орондо ондоо продукци үгэhэн байшоо. Тиимэhээ тэрэ үдэр хэгдэхээр түсэблэгдэhэн детальнуудые бүтээхын аргагүй байба.

Мастер тэдэнэр тушаа гомдол барихаяа яарангүй, харин өөрынгөө коллегидэ, цехэй мастерта хандаба. Уулзажа хөөрэлдэхэдэнь, тохёолдоhон байдалые тэрэ дары заhажа болохоор байшаба.

Гансашье мастер бэшэ, харин цехүүдэй инженерно-техническэ бүхы хүдэлмэрилэгшэд иимэ ондоогоор бодомжолдог болоо юм. Энээнэй шалтагааниинь гэбэл, тэдэнэй ажал ондоогоор сэгнэгдэжэ эхилээ ха. Июнь hараhаа шэнэ эрхэ байдалда оруулагдаhан цехүүдэй материальна байдал гансал бүтээгдэhэн продукциин юрэнхы хэмжээнhээ бэшэ, хари продукцяар эльгээхэ хэлсээтэ түсэбэй хэр зэргээр дүүргэгдэhэнhээ дулдыдадаг болонхой байгаа. Нэн түрүүн энэ байдал, мүн тэрэшэлэн ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба продукциин өөрынь үнэ сэнгые доошолуулха талаар даабаринуудай дүүргэлтэ мэргэжэлтэдэй материальна урмашуулгын фондые бүридхэлгэдэ шиидхэхы үүргэ дүүргэнэ ха юм. Тиихэдээ тушаалай түлөө түлэгдэдэг салин хүлhэнэй 15 процентнь имагтал хэлсээнүүдые дүүргэhэнэй түлөө үгтэдэг болоо.

Хэлсээнүүд бүри наринаар баталагдадаг болобо. Хэрбээ энээнэй урда тээ заводой захиргаанай аппарат лэ хэлсээ баталдаг байгаа hаань, мүнөө хүсэндөө байhан хэлсээтэ уялгануудые хараалалгада цехүүд хабаадалсаха эрхэтэй.

Туршалгын түрүүшын дүнгүүд этигэл найдал түрүүлнэ. Заводой хүдэлмэришэд өөhэдөө иимэ хоёр зүйл онсолно. Нэгэдэхеэр, гэбэл, гурбадахи кварталда предприяти локомотивай болон вагоной моорнуудые хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ түсэбөө одоолшье дүүргэhэн байна. Энэнь поезднуудай хурданаар ябадаг ба хүндэ шэгнүүртэй боложо байhан мүнөө үедэ түмэр замшадай илангаяа ехээр хэрэглэдэг хоморой продукци болоно. Хоёрдохёор, үйлэдбэри дээрэхи хүдэлмэри жэгдэ hайнаар ябуулагдана.

Гэбэшье хэлсээтэ журамай шангадаха бүри шиидхэгдээгүй асуудалнууд улам олоор элирнэ. Тэдэниие саг дары шиидхээгүй hаа, предприяти ажал эрхилэлгын шэнэ гуримда ороходоо, ёhотой ашаг үрэ түйлажа шадахагүй ха юм. Түсэбэй урдынхяраал хубилгагдажа байhан байдал заводой хүдэлмэришэдэй hанаае зобооно. Мүнөө жэлдэ поезднуудые заhабарилха ба запас частьнуудые үйлэдбэрилхэ талаар СССР-эй Зам харилсаанай министерствын Главна управлениин түсхай эрилтын ёhоор түсэб 17 дахин хубилгагдаhан, тиихэдээ 600 янзын зүйлэй 170-ниинь хубилгагдаhан байна. Олонхи ушарта хэрэглэгшэд hэлгэгдэhэн аад, харин хэлсээнэй ёhоор хангалгын түсэб урдынхяраа үлэдэг hэн.

Октябриин эхинэй байдалаар 1987 ондо хэраадуулагдан, хэргынуудай даалгагдаагүй байhаниинь Улаан-Үдын заhабарилгашадай hанаае зобооно.

[...]

...ЙГААГАН ЖЭЛНҮҮДЭЙ ЗЭРЭЛГЭЭН СООГУУР

шахуу байрын hууринуудые олоhон юм. Эдэ 30 аад мянган жэлэй саагуур бариhандаан байгаа гэжэ тодоруулагдаа hэн.

60-аад онуудай эхээр А. П. Окладниковой болон тэрээнтэй абаhан хүдэлмэрилэгшэд Монголдохи шулуун зэбсэгэй үеые гүримтэйгээр үргэлжэ дээрэнь шэнжэлжэ эхилhэн юм. Эдэнэй хэhэн зэргэй эсэстэ энэ үеын хүнүүдэй түүхые 200—300 мянган жэлээр саашань болгохо арга олдоо.

Совет-Монгол хамтын экспедициин хабаадаhан эрдэмтэд Монголой газар дээрэ урдын сагта hууhан хүнэй түүхэ харуулhан олон ботито шэнжэлэлгэ бэшэжэ эхилээ. Тиихэдээ урда ороной олон районые дахин шэнжэлhэн, тиихэдээ хүнүүдэй гол түлэб hууриhандаа байhан гол мүрэнэй, уhа нуур шэдэрхи хунды сухэрэнүүдтэ ехэ анхарал хандуулдаг байгаа. Тиигэжэ хүн зонай hуудалнууд Сагсай-гол, Уйгорын-гол, Цэгээн-гол болон Кобдо мүрэнүүдтэ шадар газар нютагуудта шэнжэлэгдээ hэн. Тиигэжэ палеолидай 59 шэнэ зүйлнүүд олдоhон юм. Дэлхэй дээрэ хүн гэжэ 2 миллион гаран жэлэй саана бии болоо гэдэг. Харин эрдэмтэд хойшо манай эрын X мянган жэл хүрэтэр үргэлжэлhэн үе палеолит гэжэ нэрэлдэг. 1984 онда археологическа хамтын совет-монгол экспедици палеолидай үеын 104 дурсхалнуудые олоhон байна. Энээнэй ешээр Монголой Алтай уулын шэдэрхи нютагуудые шэнжэлжэ дүүргээд, «Монгол ороной шулуун зэбсэгтэ үе» гэhэн түрүүшын боти сэхэ бэшэжэ эхилхэ арга олдоо hэн.

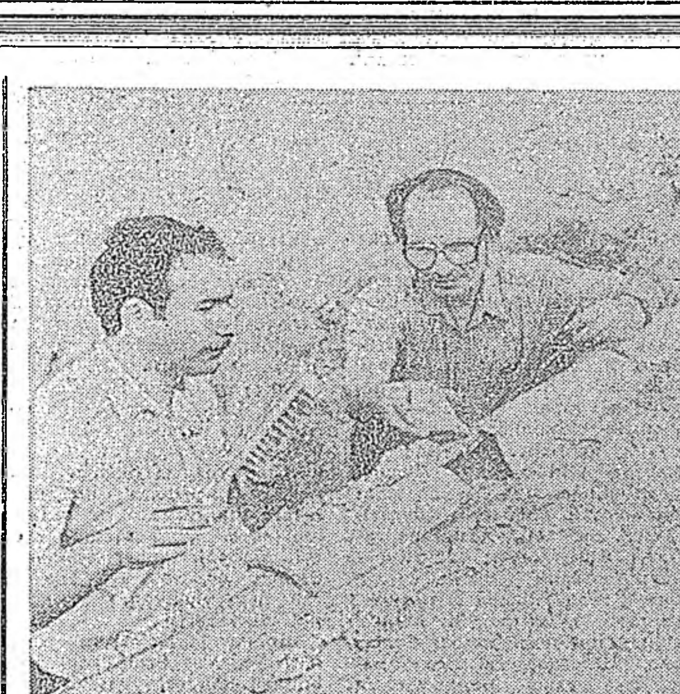
Зүүн болон Зүүн-Урда Азида хүн хадаа питекантроп болон синантропhоо эхилээд, ухаантай хүн болотороо таhалгаряагүй хүгжэн эсэhэн түүхэтэй гэhэн тухайлалмжа бүри 30-аад онуудай эсэстэ Австриин эрдэмтэн Ф. Вайденрайх гэгшэ дэбжүүлhэн байгаа. Жэшээнь, Хитадта 150—35 мянган жэлэй саана хүнэй хэлэн зүйлнүүд олдоо. Харин Монголдо болон Урда Сибирьтэ олдоhон юумэнүүд эдэ орон нютагуудта hүүлэй 50—60 мянган жэлэй туршада хүн гээшэ таhалгаряагүй хүгжэhэн гэжэ харуулба.

Губинн Алтайн хойто талада Баралган-голой хүнхэрэй оисо hониин нээлтэнүүд хэгдээ. Ажар эртэ урда сагта энээгүүр үргэн мүрэнэй урдадаг байhанай үлэгдэлнүүд эндэ байна. Тэрэнэй эрьедэ байhан хэдэн ехэ мастерскойнууд олдобо. «Оазомная» тон ехэ бэйжэ, тэдэнээ унтадаг мэшээгүүд соогоо хэжэ, машинануудта абаашаха баатай болоо бэлэйбди. Хэдэн зуун килограмм шэгнүүртэй шулуун дүшэнүүдэй хажууда олон зуун жэжэхэн шулуун зэбсэгүүдые хараhаар, зүрхэ сэдьхэлнай долгисожо байгаа hэн. Эртэ урдын «мастернууд» хэдэн арбаад мянган жэлэй саана эндэ ошоhоной hаань, эдэ зэбсэгүүдынь Губинн халуун нарайhаа бэшэ, харин тэдэнэй халуун гарнуудhаа дулаасаhан шэнги байгаа бэлэй.

hүүлэй жэлнүүдтэ манай экспедици Алтай уулын наада таладань хэдэн агы шэнжэлээ. 1926 онда элитэ ехэ ород уран зураашан ба эрдэмтэ Н. К. Рерих эндэ эхэ хаб-сагайнуудай дунда байдаг Денисов агые эрэжэ хараhан гэдэг. Ак. Окладниковой олоhон, Алтайн хизаарта «Сибирячиха» гэжэ hууринай дэргэдэхи агыhаа 1984 онда ехэ материал олдоо. Эгээл hониин зүйльнь хадаа эндэhээ олдоhон хоёр неандертальцын үлэгдэлнүүд болоно. Эдэмнай хойто ба Түб Азида түрүүшынхиэ олдоhон зүйл байжа, тэдэ манай хүлинсэгүүдэй ажар эртэ үедэ эндэ байhан тухайнь гэршэлнэ. Тиимэ болохолоороо, Алтай гэжэшэмнай мүнөөнэй хүнэй хэлбэрикэн тогтоhон хизаар оронуудай тоодо оруулагдаха ёhотой болоно. Эндэ хүнэй хэлбэрикэн бүридэлэй шэнжэлхэдэ, хэдэн hониин шэнэ асуудалнууд гарана. Жэшээнь, Америкын Селемджэ гэжэ мүрэнэй эрьедэ олдоhон шулуун зэбсэгтэ үеын хүнэй хэдэн hуури 15—30 мянган жэлэй саана байhан гэжэ тодоруулагдаа. Эндэhээ олдоhон зүйлнүүд Аляска, Алеутска аралнууд болон зарим бусад газарhаа америкын эрдэмтэдэй олоhон материалтай ехэ адли байна. Тиимэ хэдэнь Америкэдэ хүнэй hууринжалые ондоогоор, шэнээр хаража үзэхэ арга олдохо.

Сибирьтэ имагтал хүн түрэлтэнэй эгээл эртын түүхэдэ хабаатай материалнууд байдаг бэшэ, харин бүри хожомой үеэнүүдэй — бронзо ба түмэр зэбсэгтэ сагай (манай эрын II мянган жэлэй) үеын материалнууд элбэгээр олдоно.

А. П. ДЕРЕВЯНКО,
СССР-эй АН-ай гэшүүн-корреспондент, СССР-эй АН-ай СО-гой Түүхын, философиин болон филологиин институдай директор.

АЗЕРБАЙДЖАНАЙ ССР. IV зуун жэлhээ XVIII зуун жэл хүрэтэр бии байhан Шабран гэжэ сэлэниие азербайджан археологууд олоо юм. Тэрэ гурбан метр шахуу үргэн крепостной ханатай. Тэрэшэлэн археологууд мүнгэ шудхадаг газар олоо.

Эртэ урдын Азербайджанай газар дайда дээрэ городуудай бии болоhон асуудалнуудые шэнжэлхэдэ тула Шабран гэжэ сэлэниие шэнжэлгэ шухала байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Азербайджанай ССР-эй Науканууд академиин Түүхын институдай археологическа шэнжэлгэнүүдэй таhагые даагша Р. Геюшев (баруун гарhаа) болон институдай аспирант Б. Абдуллаев уhанай урдадаг байhан hубаг шэнжэлнэ.

ТАСС-ай фотохронико.

...АРАЙ ХҮРЬhЭН ...АР БАЙДАЛТАЙБ?

В. Ковда: — Энэнь океанда нүлөөлхэ гү? Тэрэмнай угаа асари ехэ юумэн даа. Тэрэниие хубилгажа арай шадахагүй бэзэбди. Гэбэшье эрьедэ дүтэ уhан хубилха.

Б. Розанов: — Мүнөө нэгэ миллиард хахад гектар газар хахалагдадаг. Харин арбан мянган жэл соо тарланай ажал эрхилхэдээ, хүн эгээл тиимэ хэмжээнэй хүрьhэ гутаагаа юм. Бидэнэр тэрэ газарые сүл губи болгообди. Энэнь байгаалиин байдалда муу нүлөө үзүүлнэл даа. Тэрэ миллиард хахад гектар газар уhанай урдажа ошолгые гүримшуулдаг, шииг нойто шэргээдэг, бүмбэрсэг дэлхэйн уларилда нүлөөлдэг байгаа. Тэрэ ехэ газар hалгаhамнай, үшөө ямар хойшолонгуудтай байхаб гэжэ бидэ үшөө мэдэнэгүйбди. Гэбэшье дэлхэйн алишье хубида бии болоод байгаа сүл губинууд хүнэй ажахын ябуулгаhаа уламжалан дэлгэрнэ.

Сүл губинуудай бии болголгын асуудалаар 1977 ондо ООН-ой бүхэдэлхэйн конференци боложо, ООН-ой Генеральна Ассамблей сүл губиин бии бололготой тэмсэхэ бүхэдэлхэйн түсэб баталан абаhан юм. Теэд тэрээнhээ хойшо байдал hайжараагүй, харин бүри муудаад байна.

В. Ковда: — Эдэ бүгэдэhөө харахада, байгаалиие асари ехэ хэмжээгээр хубилгаха гээшэ hайтай юумэн бэшэ болоно бшуу. Үнэхөөрөөшье, хэдэн жэшээ абая. Тусхайлбал, хэдэн арбаад жэлэй урда тээ Кара-Богаз-Гол гэдэг Каспиин далайhаа таhалагдаhан юм. Харин мүнөө хоорондохи хаалтыень hандаргаха баатай болобобди. Тиигээгүй hаамнай, тэрэ Голнай hүнэхэ түйлдаа хүрэбэ ха юм.

Үгышье hаа, мүнөө хойто зүгэй мүрэнүүдэй уhанай зарим хубииень Волго руу урдахуулха гэлсэнэбди. Инженернүүд эндэ тон hайнаар хүдэлжэ, хаана ямар канал малтахаб, ямар уhа хайшань татахаб гэжэ хуу бодомжолоо. Гэбэшье энээнhээ Волго ехээр нэмэхэгүй, харин хойто зүгэй мүрэнүүд, тэндэхи газар лэ хохидоод hалаха.

Хүнэй ажал ябуулгаhаа болоожо, Араал далайн байдал мууданхай. Тэрээндэ шудхадаг гол мүрэнүүд урдань 7.2 кубическа километр уhа асардаг байhан hаань, мүнөө тэрэнь 3,2 кубическа километр хүрэтэр бага болоо. Тэрэ бүхы уhан газар уhалалгада гаргагдана бшуу. Тиихэдээ 12 миллион тонно уhанай бур ерэдэг байhан аад, мүнөө жэлдээ оройдоол 0,4 миллион тонно бур уhаар асарагдана. Гэхэтэй хамта урдань 2,88 миллион тонно дабhан суглардаг hаа, мүнөө тэрэнь 5,3 миллион тоннодо хүрэбэ. Хорин мянга гаран километр газар далайн оёор байhанаа, мүнөө уhагүй хуудам болошонхой. Араал далайн нюруугай доошолжо эхилхэhээ хойшо хужар элбэгжэнхэй. Газар дорохи уhанай нюруу нэгэ хахад метрээр доошолоо. Араалай хатаhан хубиин гектар бүриhөө агаарта жэл бүхэндэ хориhоо дүшэн тонно хүрэтэр дабhан дэгдэдэг гэжэ тоологдонхой. Эндэхи хүрьhэнэй байгууламжа эрид хубилна. 114 мянган гектар нуга газар элhэн губи болоод, тэндэ хужар элбэгжэжэ, 553 мянган гектар намаглиг газар хаташоо.

В. Розанов: — Урдань далай тойроод хоёр зуу — гурбан зуун километр газарай агаарые шииггүүлдэг байгаа. Харин мүнөө тэндэ хуурай, халуун байдаг болонхой.

В. Ковда: — Эдэ газар hайжаруулха хүдэлмэриие hайтар бодожо үзэнгүй ябуулхада, энэнь ямар муу хойшолонгуудтай байхаб гэжэ эдэ бүхы тоо, баримтанууд харуулна.

Б. Розанов: — Мүн пестицидүүд болон минеральна үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэhэнhээ боложо, хүрьhэн муудажа эхилэнхэй.

В. Ковда: — Тиимэ даа. Мүнөө СССР-тэ гектар бүхэндэ дунда зэргэнь дүшэ табин килограмм азот оруулагдана. Гэбэшье зарим нютагуудта гектар бүридэ хоёр зуу — гурбан зуун килограмм азот оруулна. Тэндэл хүрьhэн муужарна, эдеэ хоолой шанар доошолно. Дунда Азиин хубиин ажахынуудта азот ехээр хэрэглэдэг болонхой. Азотно үтэгжүүлгэ хэрэглэн, тон түргэн болзорто ехэ ургаса абажа болохо гэжэ колхозникууд түргэн ойлгоо.

Б. Розанов: — Хүдөө ажахын технологи промышленна технологи шэнги болохо ёhотой гэжэ хэлэдэг болонхойбди. Теэд энэ буруу. Юундэб гэхэдэ, колхозник хаалаа амигүй металл хэрэглэнэ бэшэ, харин ходо хубилжа байдаг организм харууhална ха юм. Тиимэhээ энээндээ тон гамтайгаар хандаха, газараа hайжаруулха элдэб арга хэрэглэхэтээ хамта тэрэнээ баhа амаруулдаг байха, мүн хэрэгынь болюулhан хүрьhэеэ hэргээн шанаржуулха ёhотойбди.

В. Ковда: — Хаа хаанагүй нэгэл янзаар газараа hайжаруулха бэшэ, харин нютаг бүхэндэ тааруулан, мелиорациин элдэб янзые хэрэглэхэ шухала. Хэрэгтэй газартань химическэ мелиораци ашаглаха, зарим нютагта хүрьhэ угааха, заримдань наг шэбхэ адхажа, үтэг шоройень ехэ болгохо ушартай. Газараа уhалаал hаамнай, ургаса ехээр абтаха гэдэгбди. Теэд иимэ газар тон бага хуби эзэлдэг. 227 миллион гектар газартамнай хахадынь лэ уhалагдана. Харин газарайгмнай сэхэнхи хубиинь ондоо янзын мелиораци хэхые эрнэ. Энэнь модо тарилга, паар хахалалга, тусхай янзын ургамал тарилга гэхэ мэтэ болоно.

«Знание — сила» журналhаа хуряангыгаар абтаба.

1986 ОН ОКТЯБРЬ

ЕХЭ ДАРАЛТА ДОРО

СССР-эй Науканууд академиин Органическа химиин институдай, Резинын промышленностиин НИИ-гэй болон Волгоградай политехническэ институдай эрдэмтэд юрэ бусэ уян ба хатуу резинэ бии болгобо. Энэнь айхабтар ехэ даралта доро бүтээгдэнэ. Тэрэ даралтань Номгон океанай эгээн гүнзэгы газар болохо, 11 километр гүн Марианска хонхорой оёортохи даралтаhаа арба дахин ехэ юм.

— Резинэ бэлэдхэдэг болоhонhоо хойшо үнгэрhэн зуугаад жэлэй туршада энэ материал бүтээхэ 20 мянга гаран заабари зохёогдонхой, — гэжэ СССР-эй АН-ай ИОХ-ой хүдэлмэрилэгшэ, химиин эрдэмэй доктор А. Жаров хэлэбэ. — Гэбэшье мүнөө хүрэтэр мэргэжэлтэд гол түлэб заншалта аргаяал хэрэглэhээр юм. Ехэнхидээ бодото гү, али синтотическэ каучук абаад, тэрээндээ розинын шанартай болгодог элдэб нэмэлтэ, эhэ тортог, мөн болон металлнуудай окиселнуудые нэмэдэг. Эдэ бүгэдэеэ hайнаар худхаад, багахан даралта доро нягтаруулаад, тусхай температурада байлгадаг.

Харин гадагуур ехэ даралта хэрэглэхэдэ, элдэб юумэ нэмэншьегүйгөөр каучук резинэ болошохо байба. Юундэб гэхэдэ, иимэ даралта доро химическэ реакци түргэдэдэг. Гадагуур ехэ даралта доро хэгдэhэн резинэ уян нугархай ба хатуу тула элдэб шэрүүн эрхэ байдалда хүдэлхэ аппарадуудта юумэ нягтаар таглаха зүйлнүүдтэ хэрэглэгдэхэ юм.

В. ОВЧАРОВ,
ТАСС-ай корр.

МОСКВА. «Серго Орджоникидзиин нэрэмжэтэ станок бүтээлгын завод» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй автомат лининүүдэй болон агрегатна станогуудай тусхай конструкторска бюрогой коллектив болон Станкоинструментальна институдай эрдэмтэд металл болбосоруулдаг мүнөөнэй түхеэрэлгэнүүдые шарижуулан hайжаруулха тэлээр хүдэлжэ байнхай.

СКБ-гэй, заводой болон институдай коллективууд олон жэлнүүдэй туршада нягта холбоо барисаатайгаар хүдэлмэрилжэ байнхай.

Детальнуудые тодхожо табиха, буулгажа абаха рободоор тус линии хангагданхай. Москвагай «Динамо» заводто тэрэниие нэбтэрүүлжэ, 140 мянганhаа бага бэшэ түхэриг экономическа ашаг үрэ түйлахаар хараалагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хабсаргалгын 17-дохи цехтэ 1Л487 түхэлэй автомат линии хабсаргагдана.

ТАСС-ай фотохронико.

ЮРЭ БУСААР...

Нэгэ залуу эхэнэр (нэрэнь нэрлэгдэнэгүй) хэдэн жэлэй урда эхэнэрэй хүндэ үбшөөр үбдэжэ, тэрэнэй умайн хоолойнуудые хоюулыень абажа хаяха баатай болгдоhон юм. Тиигэжэ тэрэ эхэнэр үхибүүтэй болохо аргагүй болоhон бэлэй. Харин тэрэ болон эрэ нүхэрынь үхибүүтэй болохые ехэтэ хүсэдэг байгаа.

СССР-эй Минздравай Эртын эмбриогенезэй бүхэсоюзна лабораторидо умайнь хоолойнь hалаhан эхэнэрнүүдтэ туhалха зорилгоор туршалга хэдэн жэлдэ хэгдэжэ байдаг. Тиигээд дурдагдагша эхэнэр эндэ ерэжэ, hаяшаг ехэ хөөрхэн үхибүүтэй боложо бусаа.

Ушар юун бэ гэхэдэ, хээлиинь эхын умай соо бэшэ, харин пробирка соо бии болгогдоод, hүүлээрнь тэрэ үрэжэhэн зүйлынь эхын умай соо hуулгагдаад, томо болгогдоо юм. Эхын яйцеклетка болон эсэгын hалайhаа абтаhан сперматозоидуудые тусхай синтетическэ тэжээлтэй, эхын шуhанай hайбатай пробирка соо хэжэ, мүн тусхай инкубатор соо байлгаhан байна. Тиин 14 час болоод байхада, үрэжэлгэ боложо, тиимэ клеткэ сүүдхэ болоод хоёр болоhон, хоёр сүүдхэ үнгэрхэдэ, дүрбэ болохо мэтээр хубааран олсшорhон байна. Тиигээд тэрэ үрэнь эхын умай соо hуулгагдажа, hарынхиинь ерэнгүй, тэрэнь юрын үхибүүндэл адляар томо боложо эхилээ hэн. Тиигээд юhэ hара үнгэрхэдэ, үхибүүень гэдэhээрнь операци хэжэ абаа.

Басаган гараа, шэгнүүрынь 3100 грамм, утань 50 сантиметр. Докторнууд сэдьхэлээ ехэл ханангн. Энэ үхибүүнэй бэень тон hайн, ямаршьегүй. Тэрэ гарамсаараа, хүхэеэ хүхэжэ эхилээд, үдэр ерэхэ бүри улам хомхойгоор хүхэнэ.

И. БЫКОВА.

БҮРЕЭДЭhЭН СООХИ ГЭР

Ригын политехническэ институдай эрдэмтэд дулаа газаашань табилгые гүримшуулжа байха аргатай гэрнүүдые ухаалба. Иимэ гэр дабхар ханатай. Гол хананань хүнгэн материалаар хэгдэhэн, шарниираар хүдэлгэгдэдэг үшөө нэгэ хана шагтагалагдадаг. Хоёр ханын хоорондохи забhарыень ехэ, бага болгожо, агаарайнь зузааниие хубилгажа болохо юм.

— Үйлэдбэриин байшангуудта, малай фермэнүүдтэ үбэлэй сагта, дулаа газаашань табихагүй, харин зундаа тэрээниие гаргаха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм, — гэжэ профессор А. Креслинь хөөрэнэ. — Харин ухаалhан энэ аргамнай тус зорилго шиидхэхэдэ, туhалха юм. Жабартай хүйтэн болоходонь, газаада ханань тусхай оньhоор нүгөө ханаhаа саашаа болгогдохо, харин халуун болоходонь, тэрээндээ нилагдашаха юм. Тэдэнэй хоорондохи забhар ямар байхаб гэжэ микро-ЭВМ наранай радиаци, агаарай халуун хүйтэн болон шииг нойтыень шэнжэжэ үзөөд тодорхойлхо.

Мүн дулаанай хэмжээе хубилгажа байха ондоошье арганууд ухаалагдаа. Тэдэнэй нэгэнэйнь ёhоор, гэрэй оройдо бассейн түхеэрэгдэхэ болоно. Тиин уhанай нюрууе хубилгахада, гэр соохи температура хубилдаг. Шэнэ зүйлнүүдые бодото байдалда нэбтэрүүлхэ техническэ документаци энэ дээдэ hургуулида бэлэдхэгдэжэ байнхай.

С. ЩПУНГИН,
ТАСС-ай корр.

Ригэ.

ГАДААДЫН ОРОНУУДhАА

ЯПОН ДООШОО ОРОНО

Оршон тойронхи байгаали хамгаалха Японой агентство 14.000 дүрбэлжэн километр дайдын 719 точконуудта далайн нюруухаа газарай хэды шэнээн үндэрые саг үргэлжэ хэмжэн тэмдэглэжэ байдаг юм. 1985 оной тоонуудые харахада, 60 точкодо газар эли бодо доошоо ороhон, тэрэ тоодо 12 точкодонь 4 сантиметрhээ ехээр доошолhон байна. Энэ хадаа айхабтар халуун зунhаа, мүн газар дорохи уhанай нюруугай доошолhонhоо болоо гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно. Ниигата шадар газар эгээл ехээр — 10 сантиметрээр — доошоо ороhон байба. Тэрэ хотын зарим байшангуудта гантанхайнууд бии болоо. Иокогама 6,4 сантиметрээр доошолоо. Метро барихада, газар дороhоо ехэ уhанай hоргдожо абтаhан дээрэhээ иимэ юумэн болоо гэжэ тоологдоно.

ШУДЭНЭЙ ХАБДАРАЙ ҮЗЭГДЭДЭГГҮЙ БАЙhАН НЮТАГТА

Италиин бүлэг стоматологууд далайн нюрууhаа 4000 метр дээрэ оршодог Ладакх гэжэ дабаан дээрэхи түбэд hүмэнүүдтэ ошожо ерээ. Энэдхэгэй хойто хубидахи энэ нютагта шүдэнэй хабдар (кариес) үзэгдэдэггүй гэжэ дуулаад, тэдэнэр эндэ ерээ юм.

Врачнууд эндэхи hүмэнүүдтэ hуудаг зуун табин гаран хүнэй шүдэ шалгаа. Эдэнь багахан хүбүүгүүдhээ эхилээд зуун шахуу наhатай ламанар байгаа. Үнэхөөрөөшье, харагдаhан хүнэй 70 процентэнь нэгэшье үбшэн шүдэн үгы байгаа, харин бэшэнэйхинь кариеста халта дайрагдаhан байба. Гэхэтэй хамта эдэ hүмэнүүдhээ оройдоол хэдэн километр газарта байдаг ООН-ой үгэлигэ, тэдхэмжын эмхи зургаанда hуудаг 300 түбэд үхибүүдэй шүдэниинь аргагүй муу байшоо. Тиимэhээ түбэд яhатанай шүдэн үбдэдэггүй гэhэн тухайламжа буруу болоно.

Эндэхи зоной шүдэнэй байдалда нүлөөлдэг гол шалтагаан хадаа эдеэ хоол болоно гэhэн тобшолол эрдэмтэд хэбэ. hүмэнүүдтэ hуугшадай гол хоолынь сүүтэ түбэд сай юм. Тэрээндэ ешмээн замбаа, содо болон hарлагай hүөр хэhэн тоhон холигдодог. Зундаа рациондонь элдэб түмпэн — репэ, морковь, хартаабха, заримдаа багахан барайгар нэмэгдэдэг. Мяха эдидэггүй, саахар гээшые эндэхид нюдэ амандаа хараагүй. Харин үбшэн шүдэтэй үхибүүдынь европо гүримаар эдеэлдэг, мяха, консервэ, амтатай юумэнүүдые эдидэг, саахартай сай уудаг байба ха юм.

КУХНИИН СТУЛ

Чехословакиин «Ковона» гэжэ предприяти кухнида хэрэглэхэ тусхай стул бүтээн гаргажа эхилбэ. Гэрэй эзэн эхэнэр эдеэ хэхэдээ, энэ стулай ашаар ходо хүл дээрээ байхаяа болино. Стулай зөөлэбтэр hуурин таарамжатай үндэртэ бэхилэгдэдэг, 360 градусаар эрьелдэдэг, тиин тормозтой ролигуудынь стулhаа буунгүйгөөр хайшаашье хүдэлэн ябаха арга олгоно.

РОБОТ-ОФИЦИАНТ

«Уэно» гэжэ япон фирмын мэргэжэлтэд робот-официантнуудые байгуулба. Столово соохи бүхы столнуудай хажуугаар алюминиин фольгоор хэhэн зурагар лентэ полдо наагданхай. Кухниhаа робот тодхоогдоhон тэргэхэн гаража ерэнэ. Тэрээн дээрэ табагтай эдеэнүүд поднос дээрэ таблатай. Досоонь байгаа тусхай түхеэрэлгын ашаар энэ тэргэхэн — пол дээрэхи фольго дахан, бүхы столнуудта дүтэлэн ошожо, зөөлэхэнөөр тогтошоно. Юундэб гэхэдэ, стол бүхэнэй дэргэдэ лентэнь хара үнгэтэй хүндэлэн зурлаатай. Столдо hуужа байhан хүнүүдэй дурлаhан нэгэдэхи блюдэнүүдээ абаhан хойнонь тэргэхэн удаадахи столдо ошоно...

Мүн детальнуудые цех соогуур ябажа тараахын тулада багахан предприятинуудта, складуудта, библиотекэнүүдтэ, архив болон эмхи зургаанууудта тиимэ тэргэхэнүүдые хэрэглэжэ болохо байhаниинь ойлгосотой...

ЕВРОПЫН ХУБИЛАЛТА hОНИРХОЛТОЙ

«ЕВРОПЫН палеографи hүүлэй зуун мянган жэлэй туршада» гэhэн ном hаяшаг барлагдаа юм. Энээндэ, хэдэн олон картанууд, математическа модельнүүд хабсаргагданхай. Тиин Европодо мүнөөнэйнь байгаалиин бүридэн бии болоhон, эрид хубилалтынь гол шатанууд эндэ харуулагданхай.

Европо түбиин эртэ урдын байдал иимэшүү байhан байна гэбэл: Хара далай нуурай шэнээн, Азов далай үгы, Балканууд Бага Азитай холбоотой, Босфор ба Дарданелл гэгдэдэг, тэдэнэй хоорондохи мүнөөнэй хоолойнууд үгы, мүн Ла-Манш гэжэ хоолойн үгы тула Англи, Ирланди Францитай хуурай газараар холбоотой байhан байна.

Францhаа Украина хүрэтэрхи хизааргүй үргэн дайдада мамонтнуудай, ноохорхог носорогуудай, бизон болон хойто зүгэй оронуудай hүрэгүүд бэлшэжэ ябадаг байгаа. Хаа-яахан зарим газарта ууягдажа байгаа түүдэгэй галхэнууд, урсэ гэрхэнүүд лэ энэ зэрлиг байгаалиин дунда хүнэй байhан тухай гэршэлдэг бэлэй. 170 — 200 зуун жэлнүүдэй урдахи Европын байдал иимэ байhан.

Тиигэжэ, Европын түби дээрэ айхабтар ехэ мүльhэтэлгэ эхилhэн юм. Зарим газарта 3 километр зузаантай мүльhэн Балтиин далай болон Скандинавиие бүрхөөгөөд, урагшаа Хойто Германи болон Франци, мүн Днепр, Волгын эхин хүрэтэр бүхы уhатай газар мүльhөөр хушагдаhан байгаа. Энээнhээ улемжалан, сагай уларилай эрид хубилhаниинь элитэ. 100 мянга шахуу жэлэй урда эндэхи уларил ехэ зөөлэн, дулаан байhан юм. Харин хаа-хаанагүй мүльhэн орьёлнуудай бии болоходо, хуурай аад, үгаа хүйтэн уларил эндэ тогтоhон байгаа. Европо түбидэ урдань байhан ургамалнууд энэ хүйтэниие тэсэнгүй hалаhан, тиин түбиин урда хубидал үлэhэн байгаа. Харин хүн анха балар сагай үсөөхэн тэды түйлалтануудые ашаглан, байгаалиин энэ асари ехэ хубилалтада тааралдажа шадаhан байна. Тэрэ үеын хүн мамонтын гү, али hүн тэжээлтэ бусад томо амитадай яhа түлижэ, гал гүлэмтаяа дэгжээн дулаасадаг, мүн ангай арhа бүтүүгээр үбшэжэ оёhон, hүүедэггүй дулаан хубсаhатай байгаа. Орын болон олзобориилогдодог бусад амитадай бүхэ гэгшын шүрбэhөөр ниидхэ, мүн тэдэнэй яhа болон эбэрээрнь зүү хэдэг hэн.

Гэбэшье шэрүүн хатуу уларилтай тэмсэхэ хүнэй гол тулга хүсэниинь хадаа тэдэнэй нягта нэгэдэл, хамтаараа ажал ябуулгаяа эрхилэлгэ, бүридэжэ байгаа хүн түрэлтэнэй ниитэ шэнжэ шанарынь байhан бэлэй. Шулуун зэбсэгтэ үеын үсөөхэн тоото ангуушад оро, бизон болон мамонтнуудай hүрэгүүдые дахажа, Европын түндрээр үргэлжэ нүүжэ ябаха аргатай байгаа. Гэтэр ехэ мүрэнүүдэй үндэр эрьенүүдтэ байрлажа, олон hара, жэлээр тэрэ газартаа байгаад, үе-үе болоод лэ агнуурида ошожо ерэдэг байhан гээшэ. Эдэ бүгэдэ шулуун зэбсэгтэ үеын искусствада харуулагданхай. Уран зурагуудта, скульптурануудта тэрэ үеын амитад-мамонтнууд болон тюленьhээ эхилээд, мэлхэй, таршаа хүрэтэр эрхим hайнаар харуулагданхай.

Тиигэжэ байтар түбиин мүльhэн хуяг гэнтэ (геологиин хэмжүүрээр бэшэ даа) хайлажа эхилhэн юм. Манай үеhөө урдахи 100 болон 90 зуун жэлнүүдэй хоорондохи үедэ hүүлшын ехэ мүльhэнүүд Скандинавида үгы болоhон, тиин хайлhан мүльhэнэй уhан хааян, хүүен урдажа, гол мүрэн ба далайнуудта ороhон байна. Тиихэдэнь Европын мүнөө үеын түхэл байдал тогтожо эхилhэн юм. Европын тэгшэ газарнууд удхэн ой модоор бүрхөөгдэжэ, агаар урданай hиhаа шииггэй, дулаан болоhон гэхэ.

Байгаалиин иимэ ехэ удаадахи сохилтые зарим амитад тэсэжэ шадаагүй hэн. Үhэрхүү носорог болон мамонтнууд, дүрбэ дугаар галабай бусад амитад хосорhон байгаа. Байгаалиин hохор хүсэнтэй тэмсэхэдээ, мүн энэ удаашье хүн илажа шадаhан юм. Хүнүүд ажабайдалаа, эрхилдэг ажахыгаа, ниитынгээ харилсаа хубилгаа hэн. Тэдэнэр Европын ой модото дайдада үдэhэн бусад янзын амитадые агнадаг болоод байтараа, тэрэнээ боложо, мал үдхэдэг, газар элдүүрилдэг болоhон байха юм. Тэдэнэй хамтын ажал ябуулгын ашаар эртэ урдын Европын түхэл шарай удаа дараагаар хубилжа, мүнөөнэй промышленна оронуудай хотын болбосорол хүрэтэрээ урган хүгжөө.

«Наука сегодня» гэhэн лекторэй справочникhаа абтаба.

СОЁЛОЙ ГУЛАМТАНУУДЫЕ ШАЛГАНАБДИ

ҮБЭЛДӨӨ ХҮДЭЛХӨӨР БЭЛЭН ГҮ?

Һаяшаг Мухар-Шэбэрэй районоор ябажа, тэндэхи соёлой гуламтануудые үбэлжэлгэдэ хэр зэргээр бэлдэнэб гэжэ байһые шалгаа һэмди. Клубууд, соёлой байшангууд, библиотекэнүүд олонхидоо заһабарилгадаһан, сагаадгадаһан, шэрдэгдэһэн, ахэ аргаараа дулаалагдаһан байна гэжэ анхарһан байгаа. Гэбэшье... «Гэбэшье» гэхээр юумэнүүдэй олон дайралдаһан тулада энэ «һүүлдэ хэлэгдэхэ үгэ» хэрэгтэй болоо...

ПОДЛОПАТКИ — ЗАХЫН ТОСХОН

Районой центрһээ 80-яад километрэй зайда оршодог Подлопатки захын тосхон гэжэ тоологдоно. Бидэнэй ябасадаһан районой гүйсэдкомой түрүүлэгшэ орлогшо В. Г. Гармаева земдаа ингэжэ хөөрөө һэн:

— Тэндэл байдалынь барагтай гэхээр. Соёлой байшангай заһабарилгашье яһала хэгдээ, хүдэлхэ зоншье бии. Эрхимынь гэхэдэ, хүүгэдэй шэнэ ясли-садтай болоод, хуушан садикынгаа байшангуудай нэгэнэнь аптека, нүгөөдэнь библиотеко болгохоор байна...

Сельсоведэй орожо, түрүүлэгшэ Николай Иванович Кондратьевые хүлеэжэ зуураа, бухгалтер Людмила Васильевнатай ойро зуура хөөрэлдэбэбди. Соёлой гуламтануудые заһабарилгада байгша ондо 2 мянган түхэриг районоор һомолгогдоо, сельсовет дээрэһээнь 3 мянган түхэриг нэмэгдэн байна гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Горитой мүнгэн һомологдожо, ямар юумэн хэгдэнэ гээшэб гэжэ һонирхобобди. Соёлой байшангай хушалтань заһабарилгаар, электрын утаһан һэлгэгдэжэ, мүн байшан газаа талаһаа шэмэглэгдэн гоёордожо байна гэжэ Людмила Васильевна бидэндэ дуулгаа һэн.

Арадай депутадуудай Подлопаткин сельскэ Соведэй түрүүлэгшэ Н. И. Кондратьев бидэндэ соёлой байшангаа харуулба. Соёлой байшан соо зэнхэгэр хүйтэн, фойень муртэй шэмэглэгдээгүй байба. Захын таһалга соо даараха хүхышэһэн хоёр басагад зурагаа сааһан дээрэ юушьеб бэшэжэ һууба. «Харуулан ойлгуулалжын хэрэгсэлнүүдые заа-зуу бэлдэнэбди даа»,—гэжэ тэдэнэр бидэндэ ойлгуулаа. Нэгэнинь соёлой байшангай урлан шэмэглэгшэ, нүгөөдэнь нютагай библиотекын хүдэлмэрилэгшэ байба. Залуухан хоёр басагадтай үгмаг гэлдэн, үгэ холбожо ядажа байтарнай, нютагай библиотекые даагша Валентина Никифоровна Димоза ерэжэ, байдалаа дууһаен хөөрэжэ үгөө бэлэй.

— Соёлоймнай байшанда штатна хүдэлмэрилэгшэд булта бии шэнги аад, хүдэлмэринь урагшатай ябана гэхын аргагүй. Директорынь — Иван Петрович Кондратюков — залуудаа гэжэ гү даа,—гэжэ үнинэй библиотекарь сэхэ руунь хөөрэбэ. —Зундаа намартаа агитбригада малшадай ябадаг аад, мүнөө жэлдэ муртэй ябадагүй. Бүхэли намар соо хоёр дахин лэ гараа. Кружогууд, секцинүүд соёлой байшанда бии, теэд баһал гуримтайгаар хүдэлдэггүй. Манай хүдэлмэри тухай хэлэхэ болоо һаа... Шадалаараа юу-хээ эмхидхэжэ гэжэ оролдоходоо даа. Тосхондомнай 1200 хүн ажаһууна. Үндэр наһатайшуулнай, нарай үхибүүдһээ бэшэнүүнинь булта—бүхыдөө 870 хүн манай эдэбхитэй уншагшад болоно. Эдэ олон зоние ниитэг дээрээ хангадаг, гадна малшадай байрладаг 16 гүүртэ, фермэнүүдые ябажа хангадаг гээшэбди. Мөөртэй юумын олон даа, хүдөөгөөр ябаха гэжэ оролдоходомнай. Тэрэшье—тэрэ. Районһоо машинаар номнуудай асарагдадаггүйнь лэ зобоолонтой. Үдэнгүй шэнэ байшантай болохомнай. Тэрэ түбхин-хэтэрхэй түһалаа һаань, һайн байха бэлэй.

Захын тосхон Подлопаткида бүхы юумэн байрадаа, гурим, журамтай шэнги. Заһабарилгашье ябуулагдажа байһан хэбэртэй, сельсовет соёлшодтоо мүнгэ зөөлэгэй түһалаа арсанагүй. Теэд эндэхи соёлой гуламтанууд хүнүүдэй дулаан хандаһаар жэгнэгдэнгүй байна.

«ХҮДЭЛХЭ ЗОМНАЙ— АЛГА...»

Суулгын соёлой байшан хоёрдохи үбэлөө хүлеэн хэлэлтэй байха янзатай. Сельсоведэй түрүүлэгшэ Антонина Михайловна Декисоваагай хөөрэһөөнь тиимэл тобшолол хэхээр.

— Манай сельсоведэй мэдэлдэ соёлой 2 байшан, хүдөөгэй 2 клуб бии. Тэдэ хадаа Гэшэйн, Суулгын соёлой байшан, Зангинай, Балтын хүдөөгэй клубууд болоно. Тэдэнэй үндэһэ һуури дээрэ нютагай хэрэгүүд нэгэдэжэ, соёлой-спортивна комплекс байгуулаа болоһон аад, хэрэг дэбжээ нэгэшье организаци мүнгэеэ гаргаагүй, ара гэдэргээ шархалдана,—гэжэ сельсоведэй түрүүлэгшэ сог залигүйгөөр хөөрэнэ.— Совхозой партийна организаци секретарьгүй болоһоор, хахад жэл үнгэрбэ. Уялгыень мүнөө дээрэ дүүргэлсэжэ байнхайб, теэд хаанашье хүрэнгүйб. Профкомойнь түрүүлэгшэ клубуудта түһаламжа үзүүлхэһээ байгаагүй, тэдэниие юумэншье гэжэ тоодоггүй...

Антонина Михайловнагай гомдолнууд энээгээр дүүрэхэ бэшэ даа. Тэрэнэй хэлэһээр Суулгын соёлой байшанда байгша ондо хүүгэдэй хүдэлмэрилэгшэ үгы гэжэ гү? Гашаан клубта хүдэлжэ байһан барагай мэргэжэлтэ ямаршье шалгаралтагүй һамганайнгаа нютаг Түрхэ зөөшэ гэжэ болохо дурасай һүн энэ бай һургуулинуудта олдохогүй гэжэ гү?..

«Болиит даа, юугээ хэлэжэ нээлгэ ябахаб эшэ даа!» Тэрэ арадай депутадай Суулгын сельсоведэй гүйсэдкомой заседаниинуудай протоколнуудые хаража үзэхэдэ, соёлой хүдэлмэриин муу ябуулагдаагүй тухай хэды оло ханагдаһан байгаа гэлэйб? Депутадуудай хэһэн ажаглалтанууд юундэ анхарагданагүйб? Хэһэн шүүмжэлэлдэнь харюу хэмжээнүүдэй абтаагүйе депутадууд өөһэдөө анхархаяа яанаб?

Суулгын сельсоведэй харьяата газар дээрэ ажаһуугшад соёлой талаар эгээл бирагүйгөөр хангагдана гэжэ район соогуур дууһан ябаад ерэхэдээ, тобшолол хэхээр байгаа. Эндэхи кино-түхеэрэлгэл малшадые һаадгүй хангадаг, харин агитбригаданууд биитэй, үгытэй байдаг гэжэ элирээ.

Мэргэжэлтэн соёлшодой нютаг дээрэ үгы хадань, дунда һургуулиин багшанар харюусалга даажа абаад, олоной хабаадалгатай зугаа наада, концертнүүдые эмхидхэхээр лэ даа. Совхозой мэргэжэлтэдшье энэ хэрэгые бэеһээ холодуулхаар бэшэ шэнги. Юрэдөөл, бултанай хабаадаха юумэн гээшэ.

КАЛИНОВКЫН ҮДЭШЭНҮҮД

ИимэФэрэтэй зураглал «Правда Бурятии» газетэдэ һаяшаг гараа һэн. Авторынь—Л. Занданова — бидэнһээ шууд урид Калиновкын соёлой байшанда орожо, хүдэлмэритэйнь танилсаһан байгаа. Теэд тэрээнһээшье урид ябаһан һаань, соёлой байшангай директор М. Т. Андреева библиотекарь Н. И. Сараева хоёр байраяа үбэлжэлгэдэ яндайтар бэлдэжэрхинхэй, угтажа байха байгаа. Бүри июнь һарада тэдэнэр соёлойнгоо байшангые зосоо, газааһаань шэрдээд, сагаадаадхёо һэн. Түбэй котельнэһээ түлигдэдэг тула эдэнэр үбэлдөө даарахаһаа айнагүй.

Юрэнхыдөө эндэхи соёлшод элдэб шалтаг дурдажа, ажалаа унжагайруулжа байдаггүй. Сельсоведэй зүгһөө заабариин «буухые» хүлеэжэ һуунгүй, бүхы юумые уридшалан хэдэг заншалтай.

Аяар арбан табан жэл соо соёлой байшаныень даажа зуураа М. Т. Андреева нилээд дүршэлтэй болоо. Зоной дундаа таһалагдашагүй олохо хүдэлмэрээ эрхилдэгынь һайшаахаар. Мүнөө нютаг дээрээ соёлой-спортивна комплекс байгуулагдаашье, хүүгэдэй, саадай, һургуулиин, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалтын комбинадай, киностанин, магазинуудай хүдэлмэрилэгшэдые бултыень хабаадуулжа, мэргэжэл, аман зохёол, ажалай түрүүшүүлые сэмаршалган һайндэрнүүдые үнгэргэнэ. Эхэшүүлэй «Калинушка», хүүгэдэй «Калинка» ансамбльнууд тэрэнэйл ашаар бэхижэнэ, татахада таһаршагүй коллективууд боложо нэгэдэһэн байна бшуу даа. Соёлой байшанда агитбригада, хатарай, уран үгын, шатарай кружогууд бии. Һургуулинууд нягта холбоон байгуулагданхай.

Һаяшаг Калиновкада алтан намарай һайндэр хүхюун зугаатайгаар үнгэрөө. Нютагай зон — хүгшэн, залуугүй—һайндэртэ сугларжа, хатарһан, дуулаһан, хүхиһэн, уран бүтээлнүүдээ дэлгээһэн, урматай зугаа хэһэн байна.

ТҮГНЭ БОЛОН ШАРАЛДАЙДА

Арадай депутадуудай Калиновкын сельскэ Соведэй мэдэлдэ ородог Галтайн соёлой байшангые хараа һэмди. Тэндэ заһабарилгын хүдэлмэри ябуулагдажа байһан аад, байдалынь задагай, фойе, таһалгануудынь шэмэглэгдээгүй, сэбэрлэгдээгүй байба. Соёлой байшангай директор З. Бадмаев Галина нүхэртээ яһалал юу-хээ эмхидхэдэг, соёлой хүдэлмэриие түсэбэй ёһоор ябуулхые оролдодог байна.

Хушуун-Үзүүрэй сельскэ Соведэй мэдэлдэ соёлой 3 байшан ороно. Хушуун-Үзүүрэй соёлой байшан (директорынь С. Д. Очиров) үбэлжэлгэдөө түгэс бэлдэгдэнхэй, яла-сала шэмэглэгдэнхэй, нюдэ баясуулмаар байгаа һэн. Харалгын зал соохи һандалинуудынь, кино харуулдаг экраниинь шэнэ зандаа, сонхонуудтань гоё хүшэгэнүүд үлгэгдэнхэй, фотостенднүүд, харуулан ойлгуулалжын хэрэгсэлнүүд ханаарнь үлгөөтэй— хэнэйшье сэдьхэл ханаахаар.

Арадай депутадуудай Түгнын сельскэ Соведэй (гүйсэдкомойнь түрүүлэгшэ Г. М. Михайлова) мэдэлэй Түгнын соёлой байшан яһала бараг байдалтай. Библиотекэнь соёлойнгоо байшан соо оршодог. Гуримтай, зохидоор хүдэлдэгыень нюдөөрөө хараа һэмди. Библиотекые К. А. Янькова даана. КСК-гай гуримаар тэндэ нилээд ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. Соёлой байшанда хоор, дуунай бүлэгүүд, дуунай-инструментальна ансамбль, аэробикын бүлэг, спортивна кружогууд таһалгаряагүй хүдэлдэг.

Нютагай Соведэй газар дээрэ оршодог Боомой, Брянкын соёлой байшангуудта заһабарилгын горитой хүдэлмэри хэгдээ.

Эгээл һүүлдэ Шаралдайн соёлой байшан хүроо һэмди. Тэрэниие мүнөө соёлой дүршэлтэй хүдэлмэрилэгшэ Е. С. Павлуцкая даажа абаад, байдалыень хараа байса һайжаруулжа байна гэжэ анхархаар. Үбэлдөө эдэнэр яһала эртээнһээ бэлдээ. Соёлой байшан соо, библиотекэ соонь гуримтай, аятай зохид. Хэн хэниинььшье хүдэлмэридөө харюусалгатайгаар, сэдьхэлээ үгэнгөөр хандана.

Иигэжэ бүхы район соогуур ябаад байхадаа, Мухар-Шэбэрэй соёлшодой үбэлжэлгэдөө хэр зэргээр бэлдэһые харахаһаа гадна, ажахын, совет хүтэлбэрилэгшэд соёлой хүдэлмэридэ ямараар ханданаб гэжэ элирүүлхээр байгаа.

Оройдоо юушье хэгдэнэгүй гэжэ юун байха һэм, зүгөөр соёлой хүдэлмэридэ ёһын тэдысэ, хайша хэрэгээр хандаха ушарнууд дайралдаһаар лэ байна. Кадрнуудые бэлдэлгын асуудалай Мухар-Шэбэрэй райондо муугаар шиидхэгдэдэг байһаниинь элирбэ. Ажахынуудһаа стипендиадууд соёлгэгээрэлэй, хүгжэмэй училищинуудта, соёлой институдта эльгээгдэнэгүй шахуу. Үглөөдэртөө манда хэн ерэжэ хүдэлхэ гээшэб гэжэ ажахын, совет хүтэлбэрилэгшэдэй һанаагаа зободоггүйнь харамтай. Тусхай бэлэдхэлгүй хүнүүдэй ажалдаа бэрхэшээлнүүдтэй ушархань мэдээжэ.

Юрэнхыдөө соёлой хүдэлмэри хүнэй хандасаһаа, олоной эдэбхиһээ дулдыдадаг, зоной дэмжэдэг байбал, сэгнэшэгүй ехэ туһаар харюусадаг гээшэ. Энээниие мартангүй, клубууд, соёлой байшангууд, библиотекэнүүд тээшээ «нюураараа эрьежэ», үдэр бүриинь эрилтэнүүдые хангажа, хүдэлмэриень шалгажа байгыт гэжэ районой совет болон ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ хандаха байнабди.

Е. ПРОКОПЬЕВ,
Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ахалагша референт.

Г. МУНКОЕВА,
Хүүгэдэй республиканска библиотекын ахалагша методист.

Б. ДАМБАРИНЧИНОВА,
манай корр.

УЛАСХООРОН
ШЭНЖЭЛ

ШУХАЛА ҮЙЛЭ ХЭР

Бүхы дэлхэйн хүн зоной анхарал һаяхан хоёр үдэрэй туршада Рейкьявигта хандуулагданхай байба. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев США-гай Президент Р. Рейган хоёрой уулзалга амжалтатайгаар түгэсэжэ, ядерна дайнай аюул зайсуулагдахань гэжэ олон миллион хүнүүн найдажа байһан. Уулзалгын дүүрэһэнэй һүүлээр М. С. Горбачевой хэһэн пресс-конференциһээ, октябриин 14-дэ совет телевиденеэр тэрэнэй хэлэһэн үгэһөө хүн түрэлтэнэй хуби заяанда айхабтар шухала асуудалые шиидхэлгэдэ хоёр тала яһала дүтэ ерэһэн гэжэ бидэнэр барандаа мэдэнэбди. Рейкьявигта бодото ёһоор зүбшэн ойлголсолдоһон ушарые хэлсээ хэһэн талануудай дүүргэхэ уялгата хэрэг болгожо шадагдаагүйе бидэнэр мүн лэ мэдэнхэйбди. Энэ ушарай ори ганса шалтагаан юуб гэхэдэ, ракетэнүүдһээ бэеэ хамгаалха ба хоёр талада адли тэгшэ уялгануудые абаха талаар договорой журамые бэхижүүлхэ хэлсээнүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулгада Америкын захиргаан зүбшөөлөө яашье үгэхэгүй байшоо.

Советскэ Союз үргэн ехэ, холын хараатай дурадхалнуудые оруулаа. Тэдэниинь бэелүү-ээд байбал, уласхоорондын хэрэгүүдые һайжаруулгаар богонихон болзор соо үндэһэн хубилалта хэхэ, буу зэбсэгүүдые хуряан абахын түлөө тэмсэлэй бүхы хараа шэглэлнүүдээр урагшаа дабшалта түйлаха, ядерна дайнай аюулые зайсуулха арга олдохо һэн. Американ талын хүсэл эомэлзэлые зоримгойгоор дэмжэн, Советскэ Союз ядерна зэбсэгүүдые 10 жэлэй туршада хоёр шата дамжуулан гүйсэд дүүрэнээр усадхаха гэһэн США-гай зүбшөөмөөр түсэб дурадхаһан байна. Эндэ США-да табигдаһан ори ганса ямар эрилтэ байгааб гэхэдэ, буу зэбсэгүүдые ехээр бүтээн гаргалгые замбуулинай дайдада хүргэхэгүйн тулада, ондоогоор хэлэхэдэ, «одото дайн» гэдэг аюул ехэтэ, балмад муухай түсэбһөө арсалта болоно.

Женевэдэ болоһон хөөрэлдөөнүүдтэ бодото бэелэл олгомоор түлхисэ хэхын тулада эли тодо. бодомжотой алхам хэжэ, буу зэбсэгүүдые хуряан абаха асуудалые залан сэхээр шиидхэхэ ба совет талые дэмжэхэ-хаба шадал Америкын президентдэ байбагүй. Тиигэжэ буржуазна олохон газетэнүүдэй мүнөө тэрэниие шүүмжэлжэ байһанай ёһоор, президент миил үгөөрөө бэшэ, харин бодото хэрэг дээрэ эб найрамдалда ашатай туһатайгаар алба хэхэ түүхэтэ арга боломжые алдажархёо.

М. С. Горбачевой хэлэһэн үгэ дотор Рейкьявигта болоһон ушаралда гүн гүнзэгы сэгнэлтэ үгтэһэн байна. Тэрэ сэгнэлтэнь дэлхэйн олониитын һанамжада ехээр нүлөөлөө. Уулзалга дээрэ совет талын хэдэ үнэн сэхэ, нюуса далдагүй хараа бодолтой байһыень дэлхэйн олон миллион хүнүүд хаража, этигэнхэй. Совет талын хараа бодол аюулгүй адли тэгшэ байдалай ёһо гуримуудта түшэглэнхэй, хоёр ороной, тэдэнэй союзнигуудай, бүхы гүрэнүүдэй арадуудай аша туһын хэрэгүүд анхаралда абанхай, ракетно-ядерна үе сагай бодото байдалаар баадхагдаһан ушар байдалда шэнээр хандалгын, шэнээр бодомжолгын тодорхой жэшээ мүн гэжэ дэлхэйн бүхы заха хизаарнуудһаа абтажа байһан һанамжанууд дотор тэмдэглэгдэнэ.

Политическэ ба ниитын ах
шадай хэлэһэн үгэ дотор,
дио болон телевидениин тайлба
тор Рейкьявигта болоһон хөөрэл
рэ совет талын залан сэхэ
до үндэр сэгнэлтэ үгтэнэ.
сохо үнэн сэхэ хүсэл эрмэлз
совет тала тэндэ эбсэлгын шэн
нуудые оруулаа. Тэдэнэй
зэбсэгүүдые хороолгоор сэх
толхы стратегическэ зэбсэгүү
дүүрэнээр усадхалга ба Европ
да зэргын зайда буудагдаха ра
усадхалга гэхэ мэтын тон
далнуудай талаар американ
түһын хэрэгүүд сүм харада
шөөгдэхэ аргатай болгодоһон
Американ Си-эн-эн гэжэ те
иимэ ажаглалта хэһэниинь
«уулзалга урагшагүйдэлгөөр
бэшье, тэрэнэй болож байһан
бодолнуудтань хубилалта
рээн тухай хэншье һанаагүй
һан».

Рейкьявигта болоһон уулзал
дые Холбоото Штадуудта зүб
гэ политическэ хүсэнүүдэй
амяаралһада, аюулгүй байдал
хүсэнүүдые байгуулга ба зэр
тай асуудалнуудаар орон
бодолоо тодорхойлолгодо
Правительствын бүридэлдэ ор
берально-демократическа
тагоной сэрэгэй программада
тээ шангадхажа оронхой.
баруунай тала баримталдаг
литическэ ябуулгаа эдэбх
«мэхэлэгдэжэ, зангада ороо
президентээ амаршална.
нэй болоо гээшэ һаа, США
зэбсэгүүдые хуряан абаха
программые бодото дээрэ
хабаадаха баатай болоо
Американ сэрэгэй-промышлен
сын тухиралтаар «одото д
скэ Союзай анхарал иимэ
жа байгаа хада энэ програм
хэрэг, тиимэһээ бэелүүлхэ
шухала гэһэн һанамжа хэлэ
хой.

Гэхэтэй хамта США-гай
намжын диилэнхи хубинь
дые хуряан абаха арга зам
зорюулагдана, Европодохи
дайнь зүгһөө хэгдэжэ байһан
шингтоной захиргааниие
далгаһаа гараха арга бэдэр
«Нью-Йорк таймс» газетын
ёһоор, засагайнь захиргаан
лон телевизионно мэдээсэл
хые хубилгаха зорилгоор
га хэжэ оронхой. Президент
«одото дайн» гэдэг програм
сэхэ байһан ушар хадаа бу
хиналта доро абаха талаар
хэлсээ баталалгаар хоёр
рилэгшэдэй үгээ ойлголс
най гол шалтагаан мүн гэж
дана. Рейган, тэрэнэй
асуудалнуудта харюу үгэ
дэмжэһэн үгэ хэлэлгэ эмх

Сагаан байшангай мэхэ
гаргаашье һаа, Рейкьяви
залга уласхоорондын бай
үйлэ хэрэг болоо. Тэрэнэй
нэ эрхэ байдал бии болсо
гүүдые хуряан абахын түлөө
үндэр шатада гараба.

УЯЛГАЯА ДҮҮРГЭ

Хүрөшэ, хани нүхэсэлтэ Афганистанай газар дээрэ өөһэдынгөө интернациональна уялгые үнэн сэхээр дүүргэһэн совет сэрэгшэд Эхэ орондоо бусажа эхилбэ. Мүнөө дээрээ найма мянга шахуу сэрэгшэдтэй зургаан полк гаргагдаба. Манай сэрэгшэдэй бусажа ерэлгэ хадаа Афганистандахи политическэ байдалай амжалтатайгаар хүгжөөгдэжэ, һайжаран тогтонижожо байһанай гэршэ болоно. Афганистанай Демократическа Республикын зэбсэгтэ хүсэнүүд контрреволюционно бандидуудтай тэмсэлдэ дайшалхы дүршэлтэй боложо байна. Тэдэнэй хүсөөр оронойнь хэдэ хэдэн провинцинуудта бандидуудай томо бүридэл бута сохигдоо, душмануудай баазанууд үгы хэгдээ. НДПА-гай ЦК-гай Генеральна секретарь Наджибай мэдүүлһэнэй ёһоор, һүүлэй дүрбэн һарын туршада 3 мянган хүн буугаа хаяжа, бэеэ тушаагаа, 92 бандатай хөөрэлдөөн хэгдэнэ.

Афганистанда совет сэрэгшэд-интернационалистнуудай туһаламжа мүнөө болотор юундэ хэрэглэгдэнэб гэхэдэ, ДРА-да эсэргүү США, Пакистан, Иран болон бусад гүрэнүүдһээ оронойнь дотоодын контрреволюционно хүсэндэ интервенсионис туһаламжа хүргэгдэнэ. Эдэ оронуудай харата туһаламжаар залуу республикын экономикодо 40 миллиард афгани сэнтэй хохидол ушаруулагданхай.

Совет сэрэгшэд афган солдадуудтай, оронойнь бүхы патриодуудтай хамта Афганистанай бэеэ даанхай байдалда зэбсэгтэ хүсөөр хоро хүргэжэ байһан эзэрхэг түримхэй ябуулгын урдаһаа эрэлхэг зоригтойгоор тулалдана. Тэдэнэр ами наһаяа хайрлангүй афган хэдэн мянган үхибүүдые, үбгэд, хүгшэдые, эхэнэрнүүдые хүлһэншэ алуурашадай шуһата хэһээлтэһээ абарһан, үхибүүдтэ һургуулида һураха, тэряашадтань ургасаяа хуряаха, хүдэлмэришэдтэ станогой дэргэдэ ажаллаха арга олгоһон байха юм.

Афганистанда хэды ехэ
долой ушаруулагдаашье
торнь шэнэ общество байгуу
лүүлэгдэһээр. Бүхы провинци
рэнэй засагай ба хүтэлбэри
органуудай һунгалта үнгэрэг
конституциин проект зохёол
ойрын сагта бүгэдэ арадай
сэлгэдэ табигдахань. Апрел
циин социальна бааза
үргэдхэгдэнэ.

Афганистаниие хэдэн
жа байһан интервенсионис
Вашингтон толгойлһон занда
най хэрэгээр Советскэ Союз
тэмжэтэй алхамые урагшаа
тулада Америкын ниислэлдэ
юумэн сүм хэгдэнэ.
оборонын министр Уайнбергер
хэлэхэһээ эшэхээ болижо,
зургаан полк бусаалта ямар
хэгүй, юуб гэхэдэ, хэдэн
тээхэнэ Советскэ Союз хэдэ
нистан руу нэмэжэ эльгээгэ
мэдүүлгэ хээ. Энэнь зорюул
лагдаһан худал, будуулиг
Тэрэнэйнь уг зорилго
ветскэ Союзай эб найрамдал
муудхааха гэһэн һэдэлгэ

Вашингтоной худал хуурма
тэраагаа, хардалга гүрдэлгэ
һаань, Афганистанда Совет
хүргэжэ байһан туһаламжа
нальна уялгаяа үнэн сэхээр
бодото жэшээ болон түүхэ
дөө бэшэгдэхэ. Гадаадаһаа
сөөр дотоодынь хэрэгүүдтэ
болюулагдаагүй сагта Совет
хүршэеэ аюултай / байдалда
байһандань афган арад
гаар этитэнэ.

АФГАНИСТАН. Афган арад революциин дайсадта шэнга сохилто үгэхэ зуураа социально-экономическа хубилалтануудые бэелүүлжэ, шэнэ ажабайдалай үндэһэ һуури табина.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: революциие хамгаалгын отрядай сэрэгшэ Ахмед Наим шэнэ ажабайдалые һайшаан дэмжэнэ, тэрэ гартаа буу барижа хамгаалхаар бэлэн.

ТАСС-ай фотохронико.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТАСС
АПН.

БҮЛЭГЭЙ ЗАСЕДАНИ

ЖЕНЕВЭ. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна буу зэбсэгүүдэй бүлэгэй заседани ядерна болон замбуулинай зэбсэгүүдээр үнгэргэгдэжэ байһан совет-американ хөөрэлдөөнүүдэй үндэһөөр эндэ болобо.

БССР-эй ТҮЛӨӨЛЭГШЫН ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

НЬЮ-ЙОРК. Расизм болон үндэһэ яһанай илгаа гаргалгатай тэмсэлэй асуудалнуудаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн ООН-ой Генеральна Ассамблейн 41-дэхи сессиин гурбадахи комитедтэ дүүрэбэ.

Белоруссиин ССР-эй делегат О. Б. Даргель үгэ хэлэхэдээ, расизмын али бүхы түхэл шэнжэнүүдые, тэрэнэй эгээл гутамшаг муухай зүйл болохо апартеидые эрид буруушаажа байһанаа мэдүүлээ. Урда Африкын расистнуудай бэелүүлжэ байдаг апартеидэй политика хадаа хүн түрэлтэндэ эсэргүү гэмтэ ябуулга болоно гэжэ тэрэ хэлээ. Энэ политика Африкын урда хубидахи байдалые улам түгшүүрилтэй болгохоһоо гадна, уласхоорондын эб найрамдалда, аюулгүй байдалда уршаг тойбо татана. Африкын урда хубида ажаһуудаг үндэһэн зоной эсэргүүсэлтые һуларуулхые Преториин зонхилогшодой оролдоошье һаань, мүртэй үрэ дүн түйлагданагүй. Ушар нимэһээ расистнууд һүйдхэлтэ ябуулгануудаа улам эдэбхижүүлбэ. Имагтал һүүлэй гурбан һарын хугасаа соо апартеидые буруушаажа, эдэбхитэйгээр тэмсэдэг олон зуугаад хүн полициинхидта баригдаа, 17 мянгаһаа дээшэ хүн шорон түрмэнүүдтэ хаагдаа, хэдэн мянган африканецууд нюуса концлагерьнуудта эльгээгдээ.

СОВЕТ СЭРЭГШЭДТЭ БАЯР ХҮРГЭНЭ

КАБУЛ. Интернациональна туһаламжа үзүүлһэнэйнь түлөө афган арад совет сэрэгэй частьнуудта баяр баясхалан хүргэжэ, Эхэ ороондонь үдэшэжэ байна. 1986 оной июль һарада Владивостогто үгэ хэлэхэдээ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой соносхоһон совет хүтэлбэриин шиидхэбэритэй зохилдуулан, тэдэнэр СССР-тээ бусахань.

Ороной ниислэлдэ, бусад хото городуудта болоһон митингнүүд дээрэ промышленна предприятинуудай ба барилгануудай хүдэлмэришэд, гүрэнэй эмхи зургаануудай алба хаагшад, дээдэ һургуулинуудай студентнэр, санаартад, угсаатадай элитэ мэдээжэ түлөөлэгшэд Афганистанай бэеэ даaһан ба дулдыданги бэшэ байдалые хамгаалха талаар интернациональна уялгаяа нэрэтэй солотойгоор дүүргэһэн совет сэрэгшэдтэ гүнзэгы сэдьхэлһээ баяр баясхалан хүргэһэн, талархалаа мэдүүлһэн байна гэжэ Бахтар агентство мэдээсэнэ.

ХАНИ БАРИСААНАЙ МИТИНГНҮҮД

КАБУЛ. Афганистанда байлгагдадаг совет сэрэгүүдэй бүридэлһөө зургаан полкын Эхэ орондоо бусалгада зорюулагдаһан ажалшадай митингнүүд эдэ үдэрнүүдтэ бүхы орон дотор боложо байна. Хүдэлмэришэд болон алба хаагшад, бүхы наһанай хүнүүд болон мэргэжэлтэд, республикын олон провинцинуудта ажаһуугшад Афганистан тушаа асуудалые политическэ аргаар гуримшуулан шиидхэхэ зорилготойгоор Совет гүрэнэй бэелүүлжэ байдаг бүтэмжэтэй һайн алхамые бүгэдэ ниитээрээ дэмжэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Апрелиин революциин түйлалтануудые, ороной бэеэ даaһан байдалые хамгаалха хэрэгтэ совет сэрэгшэд-интернационалистнуудай үнэн зүрхэнэй туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлһэнэйнь түлөө митингнүүдтэ хабаадагшад ехэ баяр баясхалан хүргэнэ. Контрреволюциин һүйдхэлтэ ябуулгануудһаа үхибүүдые, эхэнэрнүүдые, үбгэд, хүгшэдые аршалан хамгаалжа, афган арадай гэрэлтэ һайхан ерээдүйн түлөө тэмсэжэ, ами наһаяа алдаһан совет солдадуудай нэрэнүүдые ДРА-гай ажалшад хэзээдэшье мартахагүй юм гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглэбэ.

«ОДОТО ДАЙЕ» БУРУУШААЛГА

КАНБЕРРЭ. Хани ёһоной албанай хэрэгээр Австралида ерээд байһан Индиин премьер-министр Раджив Ганди американ «одото дайнай» программые эрид буруушааба. «Стратегическэ оборонно үүсхэл» гэдэгэй үндэһөөр туршалгануудые хэхэдээ, США ядерна дайнай аюулда хүргэжэ болохо байна гэжэ тэрэ национальна хэблэлэй клубта үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Индиин правительствые толгойлогшын хэлэһэнэй ёһоор, «одото дайнай» программа «буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргаха талаар аюултай олон тоото шэнэ юумэ нээнэ». Ядерна туршалгануудые бүгэдэ ниитээрээ болюулхыень Р. Ганди уряалба. «Советскэ Союзай ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые туршалгаяа болюулһанһаа хойшо жэлһээ үлүү саг үнгэрбэ. Ядерна зэбсэгтэй бүхы гүрэнүүд энэ үүсхэлыень дэмжэхэ ёһотой,—гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Индиин океаниие эб найрамдалай зоно болгохын түлөө, тэндэһээ гадаадын сэрэгүүдые гаргахын түлөө тэмсэхэ ёһотойбди гэжэ Индиин премьер-министр хэлэбэ. ЮАР-тахи апартеидэй захиргааниие тэрэ эрид буруушааһан байна. Тэрээндэ эсэргүү уласхоорондын экономическа хизаарлалгануудые бэелүүлхэ шухала.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. Агууехэ Октябриин социалис революциин 69 жэлэй ойдо зорюулагдаһан КПСС-эй ЦК-гай Уряанууд. «КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө»—материалнуудай суглуулбари. «Партийна нүлөөе шангадхан» — Л. Левченкын тэмдэглэл. Гусиноозерскын ГРЭС-эй барилга дээрэ. «Хүдэлмэреэ тогтоонгүйгөөр дутагдалаа заһаха»—З. Сусловагай статья.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Хараагаа зүб олохо»—А. Ждановай статья («Правда» газетэһээ абтаа). Манай хөөрэлдөөн. «Хуушарһан юумэ орхихо»—Л. Неретина В. Ларионов хоёрой хөөрэлдөөн. Эдеэ хоолой программа: нөөсэ аргануудые бэдэрэлгэ. «Шасарганатын ажал хэрэгүүд»—уран зохёолшо Н. Очировай тэмдэглэл.

Гурбадахи хуудаһанда. КСК: ажал хэрэгүүд, асуудалнууд, хараа шэглэлнүүд. «Зүбшөөгөөд орхидоггүй партнер» — Г. Левинагай статья. ТАСС-ай корреспондентнүүдэй хилын саанаһаа эльгээһэн материалнууд. «Дархан, жаргал хүсэнэбди!»—П. Натаевай статья.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Нютаг, нютагай һонин. «Манай гастрольно зун»—Л. Намсараевагай статья. «Патриот».

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Время. 9.45 — Мультфильм. 10.00 — «Орфей спускается в ад»—фильм-зүжэг. 12.35 — «Футболой шэнжэлэл». 13.05 — Шэнэ һонин (13.10 — хүрэтэр). 15.30 —Шэнэ һонин. 15.50 — «Эжын һургуули». 16.20 — «Компьютертай хөөрэлдөөн». 16.50 — Ф. Листын ажаябадал ба зохёохы ажал ябуулга. 17.50 — Үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. **Улаан-Үдэ.** 18.20 — Шэнэ һонин (буряадаар). 18.35 — «Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». 19.15 — «Байгал» —мэдээсэлэй программа. **Москва.** 19.45 — «Мүнөөдэр —түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Мультфильм. 20.10 — СССР-эй Наукануудай академиин хамтын суглаан. 20.40 — «Свидетель» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — Время. 22.35 — Уран зохёолой альманах. 23.40 — «Мелодии Дагестана» — фильм-концерт. 00.05 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10,35 — Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 9.55 — Баримтата фильм. 10.05, 14.15 — Француз хэлэн. 10.15 — Багашуулда геометри. 11.05 — СПТУ-гай һурагшадта. Гоё һайханиие ойлгожо һураха. 11.35, 12.40 — Ботаника. 5-дахи класс. 11.55 — Деколь үйлэдбэрилдэг цех доторхи улаарилые автомат аргаар хүтэлбэрилхэ системэ. 12.05 — «Шатарай һургууль

жэм. Клод Д
14.45 — Физик
15.15 — Түүхы
16.05 — Шэнэ
«Бултанда зохё
дион». 20.05
фильм. Улаан-Үдэ
лефильм.
хотын хүн зохёо
хэрэглэмжэ
приятинуудай
хай. 20.40
20.50 — «Су
киноочерк. Мо
«Амгалан
шуул!». 21.15
Байлга». 22.00
— «Безымянный
ритэй уран һ
1-дэхи сери

Редактор
П. Х.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строитель ства и быта—2-69-58, культуры и школ —2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие—2-35-95. Собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Закаменск — 34-33, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73 п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-03662. Заказ № 241. Индекс 04609